

**SAAREMAA VALLA
ARENGUKAVA
2019–2030**

KURESSAARE 2018

Sisukord

Sissejuhatus	3
Arengukava koostamise põhimõtted	5
Arengukava koostamise lähtekohad	5
Arengukava elluviimise eeldused	6
Arengukava koostamise protsess	6
Hetkeolukord	8
Territoorium ja asustusüksused	8
Rahvastik	8
Maksumaksjad ja tööhõive	9
Saaremaa valla arengut mõjutav väliskeskkond	10
Visioon aastaks 2030 ja üldised strateegilised arengusuunad	14
Saaremaa valla visioon 2030	14
Kuressaare roll Saaremaa valla arengus	14
Valla juhtimise ja arengu kavandamise aluseks olevad väärtused	15
Tegevusvaldkondade hetkeolukord, strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja möödikud	17
Haridus ja noorsootöö	17
Kultuur ja sport	22
Sotsiaalne kaitse	28
Ettevõtluskeskkond ja majandus	34
Taristu ja keskkond	42
Juhtimine ja koostöö	51
Arengukava seire ja muutmine	58
Lisa 1: Arengukava koostamises osalejad	59

Sissejuhatus

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse kohaselt peab igal vallal ja linnal olema arengukava, mis on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele. Arengukavas esitatakse majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna ja rahvastiku tervise arengu pikaajalised suundumused ja vajadused; probleemide ja võimaluste hetkeolukorra analüüs tegevusvaldkondade lõikes; tegevusvaldkondade strateegilised eesmärgid koos taotletava mõjuga ning strateegiliste eesmärkide täitmiseks vajalikud tegevused arengukava perioodi lõpuni. Samuti esitatakse arengukavas kohalike omavalitsuste ühinemislepingus kokku lepitud investeeringud ja arendustegevused.

Saaremaa valla arengukava koostamise peaeesmärk on tagada järgnevatel aastatel erinevate tegevusvaldkondade tasakaalustatud ja jätkusuutlik areng. Saaremaa vald soovib arengukava elluviimisega parandada saarlaste elukvaliteeti ning muuta Saaremaa investoritele ja külalistele senisest veelgi atraktiivsemaks.

Arengukava on aluseks Saaremaa valla eelarvestrateegia ja eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel, varaga tehingute tegemisel, investeeringute kavandamisel ning investeeringuteks toetuse taotlemisel. Saaremaa valla arengukavast lähtutakse valdkondlike ja Saaremaa Vallavalitsuse hallatavate asutuste arengudokumentide koostamisel.

Käesolev Saaremaa valla arengukava on koostatud aastateks 2019–2030. Valitud ajavahemik võimaldab Saaremaa arengu kavandamisel silmas pidada pikemaajalist perspektiivi.

Arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid kavandatakse Saaremaa valla eelarvestrateegias, mille eesmärk on tagada valla jätkusuutlik eelarvepoliitika, mis seob arengukava strateegiliste eesmärkide täitmise olemasolevate ressursidega ja tagab stabiilse arengu realistliku planeerimise kaudu. Täpsemini nähakse arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid ette igal aastal koostatavas vallaeelarves. Saaremaa valla arengukavas kajastatud eesmärkide saavutamiseks on kavas kaasata ka riigi, erasektori ja mittetulundussektori ressursse, samuti Euroopa Liidu struktuuritoetusi.

Saaremaa valla arengukavas 2019–2030 püstitatud eesmärgid ja kavandatud tegevusi viivad ellu vallavolikogu ja vallavalitsus, vallavalitsuse hallatavad asutused, valla asutatud sihtasutused ning valla osalusega äriühingud, samuti koostööpartnerid avalikust, era- ja mittetulundussektorist.

Saaremaa valla arengukava koostamisel on võetud arvesse ja kajastatud ka Saare maakonna kui terviku vajadusi. Paljude tegevuste elluviimise tulemuslikkus sõltub koostööst ning riigi ja erasektori toetusest. Samuti pole arengukava koostamisel piirdutud vaid seadustest tulenevate kohaliku omavalitsuse ülesannetega, kajastatud on ka tegevusi, mis ei ole vallavolikogu ja vallavalitsuse pädevuses ning kus Saaremaa valla esindajad saavad osaleda vaid huvigrupina.

Arengukava aastateks 2019–2030 seab keskseks eesmärgiks saarlaste heaolu ja Saaremaa konkurentsivõime. Arengu kavandamisel on püütud tagada, et eesmärgid ning tegevused väljendaksid samu eelistusi ja põhiväärtusi, mis on olulised vallaelanike jaoks.

Saaremaa valla arengukava 2019–2030 alguses antakse ülevaade arengukava koostamise põhimõtetest, järgnevad hetkeolukorra analüüs, Saaremaa valla visioon aastaks 2030 ning üldised strateegilised arengusuunad, valla juhtimise ja arengu kavandamise aluseks olevad

väärtused, tegevusvaldkondade lähtepositsioon, valdkondlikud strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused nende saavutamiseks ja mõõdikud, lõpuosas esitatakse arengukava seire ja muutmise põhimõtted.

Arengukaval on üks lisa, milles on esitatud arengukava koostamise juhtgrupi ja teemagruppide koosseisud.

Arengukava koostamise põhimõtted

Arengukava koostamise lähtekohad

Saaremaa valla arengukava 2019–2030 käsitleb Saaremaa valda kui terviklikku kogukonda, territooriumi ja kohaliku omavalitsuse üksust. Samas arvestatakse arengu kavandamisel piirkondlike vajaduste ja eripäradega.

Selleks, et vältida eesmärkide ja tegevuste liigset killustatust ning esitada Saaremaa arenguvajadused laiemalt, on käesolev arengukava koostatud kuue tegevusvaldkonna põhiselt: haridus ja noorsootöö, kultuur ja sport, sotsiaalne kaitse, ettevõtluskeskkond ja majandus, taristu ja keskkond, juhtimine ja koostöö. Arengukavas kajastatud eesmärgid ja tegevused lähtuvad Saaremaa vajadustest üldisemalt, mitte ei piirdu kohaliku omavalitsuse pädevusse kuuluvate ülesannetega.

Hariduse ja noorsootöö tegevusvaldkond käsitleb koolieelsete lasteasutuste, üldhariduse, kutsehariduse, kõrghariduse, täiskasvanuhariduse, noorsootöö ja huvihariduse ning hariduslike erivajadustega laste ja noortega seotud teemasid.

Kultuuri ja spordi valdkond hõlmab kultuuri- ja spordiasutusi, piirkondliku kultuuri- ja sporditöö juhtimist, seltsilist ja klubilist tegevust, professionaalset kultuuri (muusika, teater, kujutav kunst, film/kino), rahvakultuuri, kultuuri- ja spordiüritusi, vaba aja veetmise võimalusi, spordirajatisi, kooli- ja noortesporti.

Sotsiaalse kaitse puhul on käsitletavateks valdkondadeks laste, eakate, erivajadustega inimeste ja toimetulekuraskustes inimeste hoolekanne ning tervishoid.

Ettevõtluskeskkonna ja majanduse valdkond käsitleb ühendusi, innovatsiooni, teadus- ja arendustegevust, turismi, Saaremaa tervikturundust ning inimressursi arendamist.

Taristu ja keskkond hõlmab transporti, energiat, veevarustust, kanalisatsiooni, teid ja tänavaid, sadamaid, planeerimist, maakasutust, hoonestust, avalikku ruumi, keskkonnakaitset, loodusväärtusi, kommunaalmajandust ja jäätmemajandust.

Juhtimise ja koostöö valdkond hõlmab valla juhtimise struktuuri ja põhimõtteid, vallavalitsuse kui organisatsiooni arendamist, vallavalitsuse hallatavad asutusi ning valla osalusega sihtasutusi ja äriühingud, liikmelisust organisatsioonides ja koostöövõrgustikes, välissuhtlust, kommunikatsiooni, avalikkuse kaasamist, kodanikuühiskonda, osavallakogusid ja kogukonnakogu, rahvatervist ning siseturvalisust.

Saaremaa valla visiooni ja üldiste strateegiliste arengusuundade aluseks on kuue tegevusvaldkonna ühisosa ehk valla kui terviku ning kohaliku kogukonna pikaajalised vajadused. Üldised strateegilised arengusuunad peavad tagama erinevate eluvaldkondade tasakaalustatud arengu ja tekitama valdkondadevahelist sünergiat.

Valdkondlike eesmärkide sõnastamisele ja tegevuste kavandamisele eelnes hetkeolukorra ja väljakutsete analüüs. Eesmärkide saavutamise hindamiseks määratleti mõõdikud koos sihtväärtustega.

Saaremaa valla arengukavas on tegevused sõnastatud tunduvalt suurema üldistusastmega kui ühinenud omavalitsuste arengukavades. Tegevuste loetelu hõlmab eelkõige uusi algatusi ja olulisemaid valdkonnasiseseid rõhuasetusi ega kajasta kõiki tegevusi, mida vallavalitsus ja hallatavad asutused ning koostööpartnerid igapäevaselt ellu viivad. Konkreetseid (investeeringu)objekte ei ole arengukavas esitatud, need kajastatakse valla eelarvestrateegias ja eelarves, mille koostamisel lähtutakse Saaremaa omavalitsuste ühinemislepingust ja selle lisast 2 ning ühinemiskokkuleppest (<https://www.saaremaavalid.ee/haldusreform>).

Tegevusvaldkondade hetkeolukorda, eesmärke ja nende saavutamiseks vajalikke tegevusi on võimalik detailsemalt käsitleda valdkondlikes arengukavades, mille koostamise algatamise otsustab vallavolikogu.

Arengukava elluviimise eeldused

Arengukava elluviimise eeldusi ehk vallaeelarve võimalusi arengukavas kajastatud tegevuste elluviimiseks ei ole käesolevas dokumendis analüüsitud. Ülevaade arengukavas käsitletud tegevuste ja investeeringute elluviimiseks vajalike ressursside kohta antakse igal aastal koostatavas Saaremaa valla eelarvestrateegias ja rahastamise täpsem jaotus kinnitatakse vallaeelarves.

Arengukava koostamise protsess

Saaremaa valla arengukava 2019–2030 koostamisel on lähtutud Saaremaa Vallavolikogu 22. veebruari 2018. aasta määrusest nr 8 „Saaremaa valla arengudokumentide menetlemise kord“.

Saaremaa Vallavolikogu algatas Saaremaa valla arengukava 2019–2030 koostamise 22. veebruari 2018. aasta otsusega nr 11 „Saaremaa valla arengukava koostamise algatamine“.

Saaremaa Vallavalitsuse 20. märtsi 2018. aasta korraldusega nr 243 moodustati arengukava koostamiseks juhtgrupp, kuhu kuulusid teemagruppide juhid ja vallavolikogu esindajad, ning kuus teemagrupi: juhtimine ja koostöö (töögrupi juht vallavanem Madis Kallas), haridus ja noorsootöö (teemagrupi juht abivallavanem Helle Kahm), kultuur ja sport (teemagrupi juht abivallavanem Helle Kahm), sotsiaalne kaitse (töögrupi juht abivallavanem Kairit Lindmäe), ettevõtluskeskkond ja majandus (teemagrupi juht abivallavanem Marili Niits), taristu ja keskkond (teemagrupi juhid abivallavanemad Jüri Linde ja Mart Mäeker). Juhtgrupi ja teemagruppide koosseis on esitatud lisas 1.

Juhtgrupi ülesanne oli arengukava koostamise juhtimine. Juhtgrupp võttis vastu otsused, mis puudutasid Saaremaa valda tervikuna ja valdkondadevahelisi suhteid, kooskõlastas visiooni ja üldised strateegilised arengusuunad ning teemagruppide poolt välja töötatud arengukava osad ja arengukava eelnõu tervikteksti.

Teemagruppide ülesanne oli tegevusvaldkondade sisuline käsitlemine arengukavas, sealhulgas hetkeolukorra analüüs, strateegiliste eesmärkide sõnastamine ja tegevuskava koostamine.

Saaremaa valla arengukava koostamises osalesid peale vallavalitsuse liikmete ja teenistujate ning vallavolikogu esindajate ka erinevate valdkondade eksperdid ning sidusgruppide esindajad.

2018. aasta aprillis viis Saaremaa Vallavalitsus läbi ideekorje, et saada teada, mis on vallaelanike arvates Saaremaal hästi, millised on lahendamist vajavad probleemid ja võimalused nende lahendamiseks, ning koguda ettepanekuid valla arengu kavandamiseks. Ideekorjes osales valla veebilehe kaudu sadakond inimest, lisaks korraldati ideekorje vallavolikogu komisjonide liikmete seas ning ettepanekuid küsiti ka osavallakogudelt ja kogukonnakogult ning teenuskeskustelt.

Arengukava eelnõu oli ettepanekute esitamiseks Saaremaa valla veebilehel avalikult kättesaadav ajavahemikus 1.–24. august 2018, samuti toimusid 13. ja 16. augustil arengukava eelnõu avalikud arutelud. Arengukava eelnõu esitati seisukoha kujundamiseks ning ettepanekute esitamiseks ka osavalla- ja kogukonnakogudele.

Hetkeolukord

Saaremaa vald moodustus 21.10.2017, kui jõustus 12 omavalitsuse (Kuressaare linna ning Kihelkonna, Laimjala, Leisi, Lääne-Saare, Mustjala, Orissaare, Pihla, Põide, Salme, Torgu ja Valjala valla) ühinemine.

Territoorium ja asustusüksused

Saaremaa valla pindala on 2717,83 km². Saaremaa vald on suurima territooriumiga omavalitsusüksus ja suurima elanike arvuga vald Eestis.

Saaremaa valla keskus asub Kuressaare linnas. Lisaks on vallas 9 alevikku (Aste, Kihelkonna, Kudjape, Kärla, Leisi, Nasva, Orissaare, Salme, Valjala) ja 427 küla.

Valla koosseisu kuuluvad püsiasiustusega saared Abruka, Vilsandi ja Kõinastu, lisaks mitmed väiksemad saared.

Rahvastik

Eesti üheks suurimaks väljakutseks on rahvastiku vähenemine. Nagu enamikus Eesti piirkondades, on elanike arv langenud ka Saaremaa vallas ja Saare maakonnas tervikuna.

Seisuga 01.01.2018 oli Saaremaa valla elanike arv rahvastikuregistri andmetel 31 819, mis moodustas Saare maakonna elanike arvust (33 925) 93,8%. Statistikaameti andmetel oli valla elanike arv 01.01.2018. aasta seisuga 31 205.

Aastatel 2008–2017 vähenes Saaremaa valla (12 ühinenud omavalitsuse) elanike arv 2500 võrra (2008. aasta alguses oli elanike arv rahvastikuregistri andmetel 34 319) ehk 7,3%. 2001. aasta algusega võrreldes, kui Saaremaa vallas elas 36 969 inimest, on elanike arv vähenenud 5150 võrra ehk 13,9%.

Viimastel aastatel on Saaremaa vallas elanike arvu kahanemine aeglustunud. Kui 2013. aastal vähenes elanike arv 459 inimese võrra, siis 2014. aastal 276, 2015. aastal 239, 2016. aastal 209 ja 2017. aastal 188 võrra. Aastatel 2011–2015 oli elanike arvu vähenemise peamiseks põhjuseks negatiivne rändesaldo, 2016. ja 2017. aastal aga eelkõige negatiivne iive. 2011. aastal oli muutus iibest -34 inimest ja rändest -104 inimest, 2017. aastal iibest -126 ja rändest -62 inimest. 2017. aastal registreeriti Saaremaa vallas 290 sündi ja 416 surma.

	Kokku	0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–89	90–...
Mehed	15688	1560	1484	2175	2312	2279	2446	1790	1146	453	43
Naised	16131	1456	1365	1879	1734	2054	2408	2049	1836	1143	207
Kokku	31819	3016	2849	4054	4046	4333	4854	3839	2982	1596	250
Osakaal		9,5%	9,0%	12,7%	12,7%	13,6%	15,3%	12,1%	9,4%	5,0%	0,8%

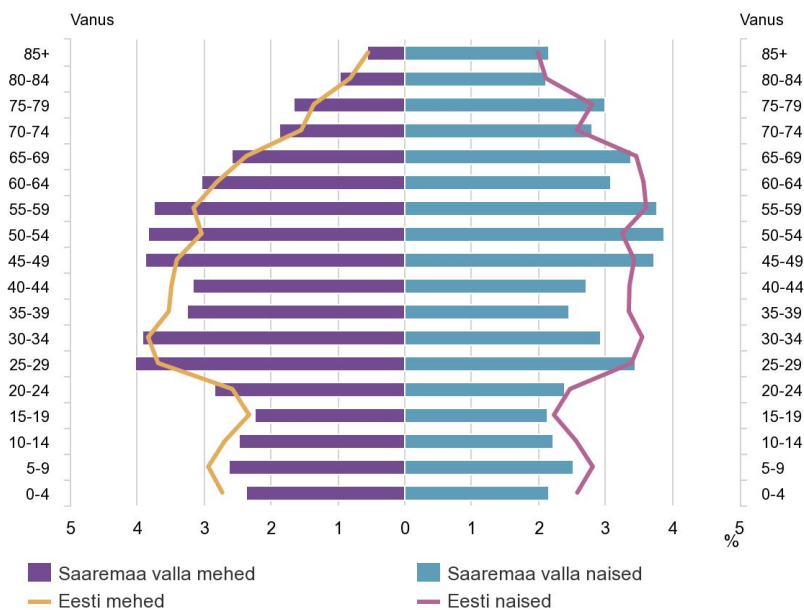
Tabel 1. Saaremaa valla elanike arv vanusegruppide lõikes (rahvastikuregistri andmed seisuga 01.01.2018).

Piirkond	Elanike arv	Osakaal valla elanike koguarvust
Kihelkonna	775	2,4%
Kuressaare	13263	41,7%
Laimjala	699	2,2%
Leisi	1980	6,2%
Lääne-Saare (Kaarma)	4702	14,8%

Lääne-Saare (Kärla)	1589	5,0%
Lääne-Saare (Lümanda)	837	2,6%
Mustjala	676	2,1%
Orissaare	1827	5,7%
Pihtla	1419	4,5%
Pöide	876	2,8%
Salme	1187	3,7%
Torgu	326	1,0%
Valjala	1353	4,3%
Elukoha aadress omavalitsusüksuse täpsusega	310	1,0%
Kokku	31819	100%

Tabel 2. Saaremaa valla elanike arv piirkondade lõikes (rahvastikuregistri andmed seisuga 01.01.2018).

Saaremaa valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2018

Allikas: Statistikaamet

Maksumaksjad ja tööhõive

2017. aastal oli Saaremaa vallas ühe kuu keskmine maksumaksjate arv Rahandusministeeriumi andmetel 14 474, mis moodustas valla elanikkonnast (seisuga 01.01.2017 32 007 inimest) 45,2%.

Seisuga 31.12.2017 oli Saaremaa vallas Eesti Töötukassa andmetel 643 registreeritud töötut. Töötute arv sõltub hooajast: talvekuudel on registreeritud töötuid rohkem, suvekuudel nende arv väheneb. Seisuga 31.01.2018 oli Saaremaa vallas kokku 703 töötut ja 30.06.2018 502 töötut.

	Kokku	Mehed	Naised	Mehed 16–24	Mehed 25–54	Mehed 55–...	Naised 16–24	Naised 25–54	Naised 55–...
31.01.2018	703	359	344	36	231	92	38	223	83
30.06.2018	502	237	265	25	142	70	22	172	71

Tabel 3. Eesti Töötukassas töötuna registreeritud Saaremaa valla elanikud soo ja vanuse lõikes.

Saaremaa valla arengut mõjutav väliskeskkond

2012. aastal Eesti Arengufondi koostatud analüüsis “Väliskeskkond 2020: olulised trendid ja nende tähendus Eestile” on välja toodud kuus trendiklastrit, mis väljendavad Eesti jaoks kõige olulisemaid väliskeskkonna muutuste mustreid:

- 1) sotsiaalsüsteemid surve all;
- 2) liikuvam tööjõud ja paindlikum töö;
- 3) loodusvarade nappus ja kasvupiiride nihutamine;
- 4) arenenud riigid vajavad uusi kasvumudeleid;
- 5) Euroopa otsib oma kohta maailmas;
- 6) valitsemisvormid muutustes.

Järgnevalt on esitatud lühikokkuvõtte iga trendiklastri sisust ning nende tähendusest Eesti ja Saaremaa valla arengu jaoks.

- Sotsiaalsüsteemid surve all

Vananemine ja suurenevad tervishoiukulutused seavad surve alla tänased riiklikud sotsiaalsüsteemid. Kui muutusi ei suudeta algatada, on ohus sotsiaalsüsteemide jätkusuutlikkus ning teenuste kättesaadavus ja kvaliteet.

Nii nagu suur osa arenenud riikidest, seisab ka Eesti vastamisi sotsiaalsüsteemi jätkusuutlikkuse ohtudega: elanikkond vananeb kiirelt, vaja on maksta rohkem pensione ja pakkuda paremat hoolekannet, kroonilised haigused sagenevad ning on sisemine surve tervishoiuteenuste hinnatõusuks.

Samas avavad selle klastri trendid Eestile mitmeid arenguvõimalusi. Näiteks tekib äri- ja ekspordivõimalusi Eesti tervise- ja hoolekandeesutustele, sotsiaalsetele innovaatoritele ning IT-lahenduste arendajatele. Seejuures on oluline teadvustada, et hõbe- ja heaolumajandus on maailmas ühed peamised tuleviku kasvualad.

Eestis tuleb pöörata tähelepanu vanemaaliste inimeste tööhõives hoidmisele ja ümberõppele, samuti hoolekandesüsteemi ajakohastamisele, tervisehädade ennetusele ning ravi tõhususe tõstmisele. Peale IT-valdkonna ning e-tervise arendamise on Eestis võimalus hakata vananeva rahvastikuga naabermaadele (ennekõike Põhjamaadele) senisest aktiivsemalt pakkuma hooldus- ja meditsiiniteenuseid.

- Liikuvam tööjõud ja paindlikum töö

Seoses sobivate oskustega töötajate puuduse ja tööealise elanikkonna vähenemisega on riikidele väljakutseks tööjõu ja eriti talentide juurdesaamine. Samas kasvab oht neid kaotada, sest tööjõud on üleilmselt üha liikuvam ja eeldab tööandjatelt suuremat paindlikkust.

Ägenev konkurents seab omavalitsuste juhtimisele uusi nõudmisi. Et olla talentidele veetlev, on omavalitsuste jaoks saanud oluliseks brändimine ehk omavalitsuse kui kaubamärgi kujundamine. Enim mõjutavad kuvandit juba selle omavalitsuse kasuks valiku teinud ettevõtted või inimesed. Seepärast algab omavalitsuse juhtimises kõik soodsa keskkonna ja esmaklassiliste avalike teenuste arendamisest.

Eesti üks suuremaid tulevikuväljakutseid on tööealise elanikkonna vähenemine rahvastiku vananemise, madala sündimuse ja väljarände tõttu. Riigi ja elanikkonna väiksuse tõttu on iga talent ning töötaja Eesti majanduse jaoks suhteliselt tähtsam kui suuremates riikides. Esmaseks lahendusteks on olemasoleva, kuigi vananeva tööjõu oskuste arendamine ja tõhusam kasutamine. Selleks tuleb leida lahendusi oskuste järjest kiireneva vananemisega toimetulekuks, et tagada haridussüsteemi ja tööturu vajaduste kooskõla. Eestis tuleb pakkuda täiend- ja ümberõpet, tehes seda senisest paindlikumalt ning ennetavamalt. Lisaks tuleb kõigi tasandite haridusasutuste õppetöö sisu ja korraldust pidevalt ajakohastada vajalike oskuste muutuste järgi.

- Loodusvarade nappus ja kasvupiiride nihutamine

Loodusvarade nappus suurendab konkurentsi olemasolevate ressursside pärast. Seetõttu käib maailmas hoogne uute tehnoloogiate ja lahenduste otsimine, millega ressursipiire nihutada ja ka majanduskasvu leida. Looduskeskkonna suhteline puhtus ja kliimamuutuste jätkumine annavad Eestile hea võimaluse hõivata maailma põllumajandusäris senisest suurem osa. Tulusam turg eksporditavatele toidukaupadele tähendab äri- ja kasvuvõimalust nii Eestis tegutsevatele toiduainetööstustele kui ka põllumajandusettevõtetele. Samuti saab Eesti puhast ning loomulikku loodus- ja elukeskkonda üha rohkem kasutada riikliku kuvandi ning positsiooni edendamiseks nii turistide kui ka tööjõu Eestisse meelitamisel.

- Arenenud riigid vajavad uusi kasvumudeleid

Arenenud riigid on jõudnud „uude normaalsusse“, mida iseloomustavad aeglane kasv, kõrge tööpuudus, riigivõla mured jm. Nendest ülesaamiseks on vaja leida uusi kasvuallikaid ning seniseid kasvubarjääre reformidega murda.

Kõige olulisemad mõjutegurid, mille järgi asukohtade atraktiivsust hinnatakse ning tootmist ja teenuseid laiali paigutatakse, on tööjõu kvaliteet, ettevõtlikkus, ligipääs tehnilisele oskusteabele ja teadmuskultuuridele ning taristu.

Majanduskasvu väljavaadete ja töökohtade tekke kindlustamiseks tuleb tõsta ettevõtete konkurentsivõimet. See tähendab, et peavad tõusma Eesti ettevõtete tootlikkus ning lisandväärtuse loomise võime nii senistes väärtusahelates laialdasemalt ja tõhusamalt tegutsemiseks kui ka uutesse väärtusahelatesse edasiliikumiseks. Ettevõtted vajavad kvalifitseeritud tööjõudu ja kapitali investeerimiseks, aga ka riigipoolset suuremat tuge turgude avamisel ning soosivat kodust ettevõtluskeskkonda.

Samuti on Eesti jaoks väga oluline uusi kasvuallikaid ehk tulevase kasvu mootoriks saavaid ärialasid ära tunda ja nende arenguks tõuget anda. Neid allikaid tasub eeskätt otsida suurima ülemaailmse kasvupotentsiaaliga ärialadelt: roheline äri, hõbemajandus (vananevale ühiskonnale suunatud tooted ja teenused) ning tervise- ja heaolutooted/-teenused, IT-lahenduste kasutamine eri majandus- ja elualadel (nt tervishoius, tööstuses, e-äris).

- Euroopa otsib oma kohta maailmas

Kujunemas on mitmepooluseline maailmakord, milles Euroopa tähtsus paratamatult langeb. Euroopa jaoks on väljakutse end globaalsel areenil positsioneerida ja sisemiselt tugevamaks muutuda, et relevantsust säilitada.

- Valitsemisvormid muutustes

Riikide ees seisavad keerukad väljakutsed, nagu uute kasvumudelite leidmine, surve sotsiaalsüsteemidele, kasvupiirid jms. Seepärast tuleb pidevalt riigivalitsemist edasi arendada, et muutuvates oludes mõjusalt tegutseda.

Et vastata kiirete muutuste tingimustes ilmnevatele väljakutsetele, on vajalik poliitika valdkondadeülesem, ettevaatavam, uuendusmeelsem ja avatum kujundamine ning elluviimine.

Eesti regionaalarengu strateegias 2014–2020 sõnastatud regionaalarengu suunamise visiooni 2030+ kohaselt panustab iga piirkond oma eripärale tuginedes Eesti kui terviku konkurentsivõime kasvu, saades omakorda osa sellega kaasnevatest hüvedest. Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekesiseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

2012. aastal Rahandusministeeriumi poolt koostatud dokumendis “Eesti järgneva kümne aasta arenguvajadused” juhitakse tähelepanu sellele, et vaid piisavalt kõrgete teadmiste ja oskustega, terved ja ühiskondlikult aktiivsed, loovad ning algatusvõimelised inimesed suudavad leida majanduskasvu allikaid, luua uusi nutikaid töökohti ja töötada välja ühiskonnale vajalikke innovaatilisi lahendusi. Seejuures rõhutatakse, et inimeste heaolu ja sissetulekute kasvuks on vaja nihet teadmistepõhisema majanduse suunas ning soodne elukeskkond (sh ühendusvõimalused, turvalisus, puhas loodus) ärgitab inimeste loovust ja annab kindlustunde tulevikuks.

Kõigi nimetatud väljakutsetega on vaja arvestada ka Saaremaa arengu kavandamisel.

2012. aastal sõnastati Eesti järgneva kümne aasta arenguvajadused järgmiselt:

- uute kasvuallikate leidmine, majanduse muutmine teadmistemahukamaks ja Eesti teaduse mõju suurendamine;
- Eesti ettevõtete ekspordivõime tõstmine ja laiendamine;
- tõhusama loodusvarade kasutusega ning vähesema energia- ja süsinikumahukusega majandus;
- inimeste ja kaupade jätkusuutlike ühendus- ja liikumisvõimaluste parandamine;
- elukeskkonna ja tegevusvõimaluste regionaalselt tasakaalustatud arendamine;
- tööhõive kasv ja haridussüsteemi kohandamine ühiskonna vajadustega;
- sotsiaalse sidususe suurendamine;
- tervena elatud eluea kasv ning vajadustele vastava tervisesüsteemi arendamine;
- riigi julgeoleku ja inimeste turvalisuse suurendamine;
- kultuuri jätkusuutlikkuse tagamine;
- kodanikukeskse ja ühtse riigivalitsemise tõhustamine.

Dokumendis “Eesti järgneva kümne aasta arenguvajadused” tuuakse välja elukeskkonna ja tegevusvõimaluste regionaalselt tasakaalustatud arendamise vajalikkus, sest elukeskkonna atraktiivsus on saanud üha olulisemaks argumendiks inimeste ja kapitali püsimisel ning liikumisel. Selleks, et vähendada töökohtade ja elanike koondumist suurematesse keskustesse, on oluline tugevdada toimealade keskusi.

Analüüsis nenditakse, et suurematest linnadest eemal paiknevate piirkondade ressursse ja arenguvõimalusi on seni liialt vähe ära kasutatud, mistõttu nende piirkondade konkurentsivõime ning panus riigi terviklikku arengusse on jäänud Tallinna ja Tartu linnapiirkonna kõrval tagasihoidlikuks. Arengu seisukohast on saanud määravaks just piirkondlike keskuste konkurentsivõime nii töökohtade kui ka neis pakutavate teenuste osas.

Samuti juhitakse Eesti järgneva kümne aasta arenguvajadustes tähelepanu piirkondade sisemise potentsiaali oskuslikumale kasutamisele. Selleks tuleb luua tingimused asendist, looduslikest ja kultuurilistest eripäradest tulenevate piirkonnaspetsiifiliste eelduste realiseerimiseks, sh teatud majandustegevustes tugevamaks spetsialiseerumiseks ja piirkonnale sobivamate perspektiivikate ettevõtlusharude eelisarendamiseks. Neid eeldusi tuleb rakendada ka teadus- ja arendustegevuses ning laiemates ettevõtlusvõrgustikes osalemisel. Rõhutatakse, et piirkondade konkurentsieelistele tugineva majandusliku spetsialiseerumise soodustamine on Eesti regionaalse arengu tasakaalustamiseks hädavajalik.

2012. aastal sõnastas Rahandusministeerium Eesti järgneva kümne aasta eesmärgid:

1. teadmistemahukas ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline majandus;
2. puhas ja mitmekesine looduskeskkond ning loodusressursside tõhus kasutus;
3. elanike vajadusi rahuldavad ja ettevõtlust toetavad kestlikud ühendused ja liikumisvõimalused;
4. regionaalselt tasakaalustatud ja võimalusi loov elu- ja tegevuskeskkond;
5. haridus on kvaliteetne, kättesaadav ning õppija ja ühiskonna vajadusi arvestav;
6. kõrge tööhõive ja kvaliteetne tööelu;
7. Eesti elanikkond on kasvav ja sidus;
8. Eesti inimesed on terved ja elavad kaua;
9. Eesti kultuur on kestlik;
10. elu Eestis on turvaline;
11. ühtselt toimiv, kodanikukeskne ja tõhus riigivalitsemine.

2018. aasta märtsis algatas Vabariigi Valitsus strateegia „Eesti 2035“ koostamise, mille käigus lepatakse kokku riigi peamised arengueesmärgid kõigis suuremates valdkondades. Strateegia kinnitamine peaks toimuma 2020. aasta aprillis.

2015. aasta alguses kinnitatud Saare maakonna arengustrateegia visiooni kohaselt konkureerib Saare maakond 2025. aastal edukalt Eesti suuremate linnapiirkondadega ja välisriikidega noorte elanike pärast. Konkurentsivõimeline keskmine palk, mitmekesise töö pakkumine ja kasvanud nõudlus kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu järele on olulisel määral tasakaalustanud noorte rände ja loonud aluse maakonna demograafilise jätkusuutlikkuse paranemiseks. Maakonna äärealade ettevõtlus kasvab vähemalt sama kiiresti kui Kuressaares ja linna lähiümbruses, luues eelduse kohaliku rahvastikuolukorra stabiliseerumiseks pikemas vaates.

Maakonna arengustrateegias aastani 2020 on seatud kolm spetsiifilist eesmärki:

1. nutikas majanduskasv;
2. kandvate majandusharude konkurentsivõime;
3. majandusarengut toetav ettevõtlus- ja elukeskkond.

2018. aasta jooksul koostatakse Saare maakonna arengustrateegia aastani 2030 ning maakonna tervise- ja heaoluprofiil.

Visioon aastaks 2030 ja üldised strateegilised arengusuunad

Saaremaa valla tuleviku kujundamisel on keskseteks võtmesõnadeks inimkesksus ja hoolivus ning tasakaalustatud ja jätkusuutlik areng.

Arengute kavandamisel ja suunamisel arvestatakse üksikisikute ning piirkondade soove ja vajadusi, kuid ka valla kui terviku üldisemaid eesmärke, sest Saaremaa vald on midagi enam kui üksikkodanike ja ühinenud omavalitsuste summa – see on sidus territoriaalne kogukond.

Saaremaa vallas järgitakse aastatel 2019–2030 järgmisi üldisi arengusuundi:

- jätkusuutliku arengu tagamine;
- elukeskkonna väärtustamine;
- ühtse ja turvalise valla kujundamine;
- piirkondliku pärandi, külaelu ja keele hoidmine;
- Saaremaa eripära arvestava konkurentsivõimelise majanduskeskkonna arendamine;
- Saaremaa kui külalislahke ja erinevaid puhkamisvõimalusi pakkuva sihtkoha arendamine ning turundamine;
- Kuressaare linna identiteedi hoidmine ja linnalise elukeskkonna arendamine.

Saaremaa valla visioon 2030

Saaremaa on uutele tuulele avatud, traditsioone hoidev, turvalise ja puhta elukeskkonnaga, mere ja taeva kaudu ühendatud tugeva kogukonnaga saar.

Kuressaare roll Saaremaa valla arengus

Üleriigilises planeeringus “Eesti 2030+” rõhutatakse, et väljapoole Tallinna ja Tartu lähitagamaad jääva Eesti territooriumi elujõulisuse määrab eeskätt tagamaa majandusliku vedajana toimiva linna edukus. Kohalikul oskusteabel põhineva spetsialiseerumise väljaarendamine ja ärakasutamine on väga oluline. Elukeskkonna atraktiivsus on saanud üha olulisemaks argumendiks inimeste ja kapitali püsimisel ning liikumisel nii rahvusvahelisel kui ka siseriiklikul tasandil. Suur osa Eesti majandustegevust on koondunud paari tõmbekeskusesse ning ülejäänud regioonid ääremaastuvad, see piirab oluliselt Eesti kasvupotentsiaali.

Kuressaarel on suurepärase võimalus keerata elanikkonna ja kapitali suurenenud mobiilsus positiivseks trendiks. Atraktiivne elukeskkond ja inimeste kasvav liikuvus, mida toetab tark sihtkohaturundus, võib peatada elanike arvu kahanemise. Enim lisandub asukohasõltumatuid tööandjaid ja töötajaid, kes on tihtipeale ettevõtlikud ka muudes elusfäärides ning tõstavad oma kohalolu ja tegevusega keskkonna atraktiivsust veelgi.

Hästi läbi mõeldud ja rahastatud ühtne turundusstrateegia tõstab Kuressaare atraktiivsust nii uute tööandjate, uusasukate kui ka turistide seas. Kuressaare on ja jääb Saaremaa ühendvalla keskuseks ja arengumootoriks. Lisaks ühistegevustele ja Saaremaa tutvustamisele tuleb eraldi panustada linna maine konkreetsemale väljajoonistamisele ning värskendamisele, sest linnaliste väärtuste olemasolu kesk Saaremaa rahu ja vaikust mõjub magnetina nii ettevõtjatele, praegustele ja uutele elanikele kui ka turistidele. Kuressaare annab saarele erksa dünaamilise ja innovaatilise keskme, mille tugevus avaldub eriti tugevalt ühismõjus Saaremaa loodusväärtustega.

Kuressaare senine identiteet põhineb järgmistel märksõnadel: turvaline, roheline, puhas, rahulik, lastesõbralik, perekeskne, omanäoline, tervisesõbralik, väike ja kompaktne, saareline kuurortlinn, heakorrastatud, heade puhkamisvõimalustega, ajalooliselt väärtuslik, külastajatele avatud, heade spordivõimaluste ja püsiva kultuurieluga (teater, kino, suveüritused); sümboliteks on piiskopilinnus ja vanalinn.

Aastaks 2030 on kõik mainitud väärtused alles ja väga selgelt kommuniqueeritud. Samas on lisandunud värsked innovaatilisi väärtusi. Kuressaare kultuuriline maine on kaasajastatud ning Kuressaare on tuntud kui kõige erksama ja tänapäevase kultuurieluga väikelinn Eestis. Saare juurtega väljapaistvad kultuuriinimesed on kaasatud, tagamaks pidevat värskemate trendide eksponeerimist Kuressaares (kontsertide, näituste, aktsioonide, kohtumiste, välkloengute, installatsioonide, tänavakunsti jmt kujul). Kultuuri- ja sporditegevuse kaudu on võimalik luua olulist lisaväärtust nii regionaalses arengus, turismis kui ka ettevõtluses, samuti mõjutab kohalik kultuuriruum elanike motivatsiooni piirkonda jäämisel või sealt lahkumisel ning turismisektori kasvatamisel. Kuressaare kui mereliselt eraldatud innovatiivne väikelinn saab haarata juhtohjad asukohasõltumatu töö promomisega vaba- ja kodukontorites. Kuressaares on tugev kolmas sektor, mis kaitseb ja arendab avaliku huviga seotud väärtuseid. 2030. aastaks on avalik sektor veelgi tugevam, selgelt on välja töötatud MTÜ-de toetusmeetmed.

Kuressaare linna üldised strateegilised eesmärgid:

1. Kuressaare on elujõulise kogukonnaga linn.
2. Kuressaare on tõmbekeskus nii saare, Eesti kui ka üleilmses kontekstis.
3. Kuressaares on ettevõtlikud inimesed, kindlate ja kiirete ühendustega konkurentsivõimeline majanduskeskkond ning suurepärase tingimused innovatiivseks ettevõtluseks ja kaugtööks.
4. Kuressaare on üle ilma tuntud mere- ja kuurortlinn.
5. Kuressaares on elav ning tänapäevane kultuuri- ja spordielu.
6. Kuressaare on mitmekülgsed haridus- ning karjäärivõimalustega laste- ja noortesõbralik perelinn.
7. Kuressaares on hästi välja arendatud eakatele suunatud hõbemajandus ja kõigile kättesaadavad terviseteenused.
8. Kuressaares on hästi toimiv linnaruum ning trende järgiv ja strateegiline planeerimine. Linnaruumi keskmeks jääb toimiv linnasüda: südalinn on atraktiivne teenindus- ning kaubanduspiirkond, kus eelistatakse jalgsi ja jalgrattaga liiklemist.

Valla juhtimise ja arengu kavandamise aluseks olevad väärtused

Saaremaa valla juhtimine ja arendamine toetub järgmistele väärtustele:

- Inimkesksus ja hoolivus

Otsuste tegemisel ja tegevuste elluviimisel on esmatähtis Saaremaa valla elanike heaolu.

- Avatus

Otsustusprotsessidesse ja valla arendamisse on kaasatud vallakodanikud ning kõigile huvigruppidele on tagatud kaasärääkimisvõimalus. Valla arendamisel tehakse koostööd erinevate partneritega.

- Arengu tasakaalustatus

Kõiki vallaelu valdkondi arendatakse nii, et tekiks valdkondadevaheline sünergia ja selle kaudu kvalitatiiivne muutus elukvaliteedis tervikuna.

- Jätkusuutlikkus

Valda puudutavad otsused lähtuvad vallaelanike põhjendatud vajadustest ja Saaremaa pikaajalistest huvidest.

- Uuendusmeelsus

Kitsaskohtade lahendamisel ning väljakutsetele vastamisel peetakse oluliseks uute ideede ja lahenduste väljatöötamist ning nende kasutamist Saaremaa konkurentsivõime tõstmisel.

Tegevusvaldkondade hetkeolukord, strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Järgnevalt on esitatud ülevaade tegevusvaldkondade lähtepositsioonist aastateks 2019–2030, mis hõlmab hetkeolukorra analüüsi 2018. aasta seisuga, tuues välja valdkonna suuremad probleemid ja väljakutsed ning arengueeldused ja võimalused, samuti arengutrendid Saaremaal ja Eestis ning olulisemad muutujad sise- ja väliskeskkonnas.

Lähtepositsioonile järgnevad valdkonna strateegilised eesmärgid ja alaeesmärgid ning tegevused nende saavutamiseks. Samuti on esitatud tegevusvaldkonna mõõdikud eesmärkide saavutamise hindamiseks. Võimalusel on kirja pandud mõõdiku baastaseme näitaja 2018. aastal ja soovitatav sihttase aastaks 2030.

Eesmärkide sõnastamisel ning tegevuste kavandamisel aastateks 2019–2030 on arvesse võetud saarlaste ja Saaremaa valla kui kohaliku omavalitsuse üksuse vajadusi, teadvustades seda, et arenguvajadused on olemuselt valdkondadevahelised või -ülesed ning neid tuleb lahendada erinevate valdkondade raames korraga ja terviklikult.

Haridus ja noorsootöö

Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030

Saaremaa vallas on aastate jooksul välja kujunenud mitmekesiste valikuvõimalustega haridusasutuste võrk, mille tugevuseks on haridusasutuste hajus paiknemine. Loodud on tingimused alus-, põhi-, kesk- ja kõrghariduse omandamiseks, huviharidusega tegelemiseks ning elukestvas õppes osalemiseks. Kutseharidust on võimalik omandada nii põhi- ja keskkooli baasil kui ka rakenduskõrgharidusõppes. Haridusvõimaluste mitmekesistamiseks tehakse koostööd erasektoriga alus- ja üldhariduses, täiskasvanute koolituses ning huvihariduses ja ollakse partneriks tööturu vajadustele reageerimisel. Jätkuvaks väljakutseks on toimetulek demograafiliste muutustega ja uue, erialase kvalifikatsiooniga pedagoogilise personali leidmine ning olemasolevate, haridusasutuste vahel ebaühtlaselt jaotunud õpetajate parem rakendamine. Kohaliku hariduskorralduse arendamine ja pakutavad võimalused muutuvad järjest olulisemaks teguriks, mille alusel teevad pered oma tulevased elukohavalikud ning millest hakkab sõltuma Saaremaa valla elanike arv.

Kaasaegse juhtimiskultuuri ja paindlike õppemeetodite rakendamine ning innovaatiliste õppevahendite kasutamine on vajalik nii lapse arengu, õpetaja professionaalsuse tõstmise kui ka lapsevanema ootuste seisukohalt. Uueneva õpikäsitluse mõistes on oluline õppijast lähtuvate lõimitud õppekavade arendamine haridusasutuste koostöös. Mitmekülgse õppetöö võimaldamiseks vajab toetamist erinevates koostööprojektides ja õpilasüritustes osalemine ning andekate laste tunnustamine ja nende arenguvõimaluste avardamine. Edasiarendamist vajab haridusvaldkonna veebipõhine registrikeskkond.

Saaremaa valla moodustamise järgselt on oluline ühiste väärtuste sõnastamine ning valdkonnaülese otsiva vaimu säilitamine. Haridusasutuste ja lapsevanemate koostöö tõhustamiseks on vaja väärtustada vanemaharidust ja kogukondlikku kaasamist.

Haridusasutuste pedagoogilise personali koosseis vajab kavakindlat tööd juhtide ja õpetajate professionaalsuse tõstmisel ning järelkasvu süsteemsel ettevalmistamisel. Haridustöötajate töö

väärtustamiseks on vajalik luua tunnustus- ja mentorlussüsteem ning tagada motiveeriv palk. 2017. aastast alates on lisandunud riiklik toetus lasteaiaõpetajate palkade maksmiseks ja lasteaiaõpetaja töötasu on seotud üldhariduskooli õpetaja töötasu alammääraga.

Saaremaa vallas on tagatud piisav arv lasteaiakohti, lasteaegade ja koolide võrk jaotub üle valla, kindlustades piirkondliku alushariduse kättesaadavuse ning kodulähedase põhihariduse omandamise võimaluse.

2018. aasta juuli seisuga on Saaremaa vallas 13 lasteaeda, 5 lasteaed-põhikooli ja 12 üldhariduskooli, sealhulgas neli kooli, kus põhikool ja gümnaasium töötavad ühe asutusena, ning üks mittestatsionaarse õppevormiga üldhariduskool. Lisaks toetab vald alushariduse andmist kahes eralasteaias, lapsehoiuteenuse osutamist avalikus-, era- ja kolmandas sektoris ning erakooli tegevust.

Saaremaa valla laste ja õpilaste arv on stabiliseerunud, koolikohustuslikku ikka on jõudnud viimased suure sünniarvuga aastakäigud ning lähiaastatel üldarvudes suuremaid muutusi ette näha ei ole. Siiski on probleemiks asjaolu, et nii lasteaialaste kui ka õpilaste arv haridusasutustes on väga erinev ning jätkuvalt suureneb ootus Kuressaare linna õppekohtadele. Haridusasutuste võrgu korrastamisel on väljakutseks muutuvate demograafiliste oludega arvestamine ning lahenduste leidmine kogukondlike võimaluste tasakaalustatud kasutuseks ja koostöö tegemine riigi- ja erasektoriga.

Eriabi ja -tuge vajavate laste osakaalu kasvuga vajab järjest suuremat tähelepanu õppetöö korraldamine ning tugisüsteemide arendamine kaasava hariduse põhimõtetest lähtuvalt. Haridusasutustes on küll loodud erirühmi ja -klasse erivajadustega lastele, kuid siiski ei ole eri- ja tugispetsialistide abi piisav või kättesaadav. Puudu jääb asjatundlikust ja õigeaegsest nõustamisest, mis tagaks varajase märkamise ning vajaliku toetuse õpetajatele ja peredele. Koolieelses eas tugispetsialisti abita jäämisel võimenduvad lapse hariduslikud erivajadused koolis. Äärmiselt oluline on omavahelise mõtestatud koostöö arendamine ja asjakohase informatsiooni liikumise tagamine võrgustikutöös.

Olemasolev tugisüsteem vajab ümberkorraldust, eesmärgiga kujundada välja lapse arengut toetav õppekeskkond, tõhustada tugisüsteemide töökorraldust ja tõsta kvaliteeti, tagades teenuse kättesaadavuse ning ressursi parema kasutuse. Vajalik on käivitada perede ja laste tugikeskus ning arendada välja kaasaegne õpikeskkond koostöös kõigi osapooltega.

Haridusasutuste rajatised vastavad küll enamasti nõutavatele tingimustele, kuid füüsilise keskkonna pidev arendamine ning nüüdisaegse inspireeriva õppekeskkonna kujundamine vajab järjepidevaid investeeringuid. Lähiaastateks on kavandatud suuremad investeeringud seoses riigigümnaasiumi moodustamisega.

2017. aastal jõuti pärast pikaajalist arutelu otsuseni moodustada Kuressaare riigigümnaasium, millega võeti suund põhikoolide ja gümnaasiumide lahutamisele. Haridus- ja Teadusministeeriumiga sõlmitud lepingu kohaselt alustab riigigümnaasium tööd 1. septembril 2021, mis eeldab tööd riigigümnaasiumi õppekontseptsiooni väljatöötamisel ning kooli komplekteerimisel õpilaste ja õpetajaskonnaga, aga ka osalemist koolihoone ehitus- ja sisustusprotsessis. Kuressaare linna kaks gümnaasiumi tuleb ümber korraldada nii, et nad jätkavad tööd põhikoolidena. Täiskasvanute gümnaasiumis jätkab tööd põhikooli- ja gümnaasiumiosa. Orissaare Gümnaasium jätkab tööd maagümnaasiumina.

Saaremaa vallas on huviharidusega tegelemiseks loodud tingimused nii viies munitsipaalomandis tegutsevas spordi-, kunsti- ja muusikakoolis kui ka üldhariduskoolides. Lisaks mitmekesisivad huvitegevuse ning vaba aja veetmise võimalusi erahuvikoolid ja spordiklubid, kes saavad oma tegevuseks regulaarselt toetust valla eelarvest. Vallavalitsuse hallatavate asutustena tegutseb viis ja kogukonna algatusel kaks noortekeskust. Õppimise või tööga hõivamata noori toetab Noorte Tugila programm. Noorsootöö edasiarenguks on mõistlik koondada erinevad noortekeskused ühise juhtimise alla, vaadata üle noorsootööga kaetud piirkondades ning jätkata koostööd teiste sidusvaldkondadega.

Jätkuvat toetamist vajab tugev koolinoorsootöö traditsioon, mitmekesised võimalused huvitegevuses osalemiseks ja teotahteliste noorte ning nende juhendajate kaasamine ja väärtustamine. Vähene teadlikkus noorsootöö võimalustest ja noortefost vajab senisest suuremat tähelepanu ning kättesaadavuse parandamist. Oodatud on noorte aktiivne panustamine kogukonna ellu ja osalemine otsuste vastuvõtmisel. Sobivad meetodid tuleb leida väljaspool keskusi elavate ja 16+ vanuses noorte kaasamiseks.

Alates 2017. aasta septembrist on riik toetanud kohalikke omavalitsusi huvihariduse ja huvitegevuse mitmekesisuse tagamise ning kättesaadavuse parandamise eesmärgil. Toetus võimaldab hoida osalemisvõimalusi mitmekesisena ja parandada kaugemas piirkonnas elavate noorte osalemisvõimalusi ning soetada vajalikke vahendeid.

Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ kaks kesket eesmärki on Eesti tootlikkuse ja tööhõive suurendamine. Lähiaastatel on peamine fookus hariduse ja tööhõive valdkonnal, keskendudes hariduse kvaliteedile ning kättesaadavusele. Tasakaalu leidmine hariduse kvaliteedi ja kättesaadavuse vahel ning hariduskuludest järjest suurema osa suunamine inimestesse, tagamaks spetsialistidele motiveeriva töötasu ja noorte õpetajate pealekasvu, on väljakutseks nii Eestis kui ka Saaremaa vallas.

Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Saaremaa vallas on konkurentsivõimeline valikuvõimalustega hariduskeskkond, mis väärtustab õppijat, õpetajat ja haridusuuendusi.

Alaeesmärk 1.1: Haridussüsteem ja noorsootöö toetab toimetuleva, iseennast ja teisi väärtustava inimese kasvamist ning heaolu.

Tegevus 1.1.1: Hariduse kvaliteeti rõhutavates ühistes väärtustes kokkuleppimine ja ühtse õpikultuuri edendamine.

Tegevus 1.1.2: Organisatsioonikultuuri arengu, võrgustikutöö ning kogukonna heaolu toetamine läbi kaasamise, väärtuspõhise õppimise, õpetamise ja koostöö.

Tegevus 1.1.3: Haridusasutuste omavahelise ning koolipidaja kavakindel ja plaanipärane koostöö õppija arengu toetamisel.

Tegevus 1.1.4: Saarlase identiteedi väärtustamine ja Saaremaa maine tugevdamine tunnustatud hariduspiirkonnana.

Tegevus 1.1.5: Kaasarääkimine haridusuuenduses ja valdkonna arendamisel ning parimate praktikate jagamisel.

Alaeesmärk 1.2: Haridusvaldkonna ja noorsootööga seotud inimeste rahulolu ning motiveeritus on kasvanud ja nende töö väärtustatud.

Tegevus 1.2.1: Haridusasutuste üldise võimekuse suurendamine ja töötajate kompetentsi tõstmine nüüdisaegse õpikäsitluse ning kaasava hariduse rakendamisel.

Tegevus 1.2.2: Õppijate ja töötajate tunnustussüsteemi väljatöötamine ning rakendamine.
 Tegevus 1.2.3: Valdkonnas töötavate spetsialistide palgataseme võrdsustamine üldhariduskoolide pedagoogide palgamääraga.
 Tegevus 1.2.4: Haridusasutuste alustavate pedagoogide toetusprogrammi ja mentorluse rakendamine
 Tegevus 1.2.5: Juhtide ja õpetajate järelkasvu tagamise nimel kavakindel tegutsemine.

Alaeesmärk 1.3: Õppija erivajadus ja individuaalsus on märgatud ning tema õpingutes osalemine on toetatud.
 Tegevus 1.3.1: Laste ja perede tugikeskuse loomine ning väljaarendamine ühtse keskusena.
 Tegevus 1.3.2: Laste hariduslike ja sotsiaalsete erivajaduste võimalikult varane märkamine.
 Tegevus 1.3.3: Erivajadusega lastele õigeaegselt vastava tugiteenuse kättesaadavuse tagamine.

Alaeesmärk 1.4: Mitmekesised haridusvõimalused on toetatud ja väärtustatud.
 Tegevus 1.4.1: Koostöö erasektori erineva taseme haridusasutuste, kolmanda sektori ja teiste organisatsioonidega.
 Tegevus 1.4.2: Õpilasarvutuste korraldamine ja nendel osalemise toetamine.
 Tegevus 1.4.3: Andekate laste ja õppija individuaalse arengu toetamine.

Alaeesmärk 1.5: Kutse- ja kõrghariduse omandamiseks on Saaremaa vallas mitmekesised võimalused.
 Tegevus 1.5.1: Koostöö kutse- ja kõrgharidusasutustega õppekohtade tagamiseks Saaremaa vallas.
 Tegevus 1.5.2: Arendus- ja teadustegevuse toetamine.

Alaeesmärk 1.6: Täiskasvanuharidus ja elukestev õpe on kujunenud eluviisiks.
 Tegevus 1.6.1: Täiskasvanute tasemeõppe arendamine ning toetamine.
 Tegevus 1.6.2: Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise võimaldamise suurendamine.

Strateegiline eesmärk 2: Noorsootöö pakub mitmekesiseid osalemisvõimalusi.

Alaeesmärk 2.1: Noortele on loodud loovust arendav keskkond ja omaalgatust toetav tugi.
 Tegevus 2.1.1: Noortekeskuste koondamine ühise katusorganisatsiooni alla.
 Tegevus 2.1.2: Noorte infoportaali käivitamine.
 Tegevus 2.1.3: Aastaringse püsilaagrikeskuse töö käivitamine.
 Tegevus 2.1.4: Ülevallalise noortemaleva korraldamine ja traditsiooni kujundamine.

Alaeesmärk 2.2: Toetatakse mitteformaalset õppimist ja kodanikualgatust.
 Tegevus 2.1.1: Noorte kaasamine ja nendega arvestamine kõikides eluvaldkondades.
 Tegevus 2.2.2: Koostöö tegemine eraettevõtjatega noorsootöö atraktiivsemaks muutmiseks uute innovaatiliste ja nutikate meetoditega.

Alaeesmärk 2.3: Huvihariduse ja -tegevuse võimalused on mitmekesised.
 Tegevus 2.3.1: Huvihariduse ja üldhariduse õppekavade lõimimine ning haridusasutustes toimuva huvitegevuse toetamine.
 Tegevus 2.3.2: Huvihariduse mitmekesisuse tagamiseks koostöö era- ja kolmanda sektori ning muude organisatsioonidega.

Strateegiline eesmärk 3: Haridussüsteem ja noorsootöö on koostööle avatud, kohaliku eripära ja olusid arvestav, ajale ja muutustele paindlikult reageeriv, kodulähedane, lapse arengut, tervist ja turvalisust tagav.

Alaeesmärk 3.1: Haridusasutuste võrk ja õpikeskkond on korrastatud ning hõlmab piirkondlikku ratsionaalset ja efektiivset ruumikasutust.

Tegevus 3.1.1: Haridusasutuste võrgu korrastamine ja selle optimaalse toimimise tagamine.

Tegevus 3.1.2: Õpioskuste arengut ja nüüdisaegset õpikäsitlust toetava, kaasaegse ja turvalise, mitmekülsete valikutega, liikumist ja erivajadusi toetava õpikeskkonna kujundamine.

Tegevus 3.1.3: Haridusasutuste komplekteerimise vastuvõtupõhimõtete arendamine.

Tegevus 3.1.4: Riigigümnaasiumi rajamine ning käivitamine valikuterohke ja kõrge kvaliteedilise gümnaasiumihariduse tagamiseks.

Alaeesmärk 3.2: Vallasisene ja valla piire ületav koostöö haridus- ja noorsootöösutuste ning teiste asutuste vahel.

Tegevus 3.2.1: Koostöövõimaluste ning ressursside jagamise soodustamine haridus- ja sotsiaalvaldkonna, noorsootöö-, kultuuri-, spordi- ja teiste asutuste vahel.

Tegevus 3.2.2: Koostöö arendamine teadus- ja kultuuriasutustega.

Alaeesmärk 3.3: Tagatud on innovaatiliste tehnoloogiliste seadmete ja lahenduste olemasolu.

Tegevus 3.3.1: Elektroonilise andmehalduskeskkonna ja erinevate e-lahenduste arendamine.

Tegevus 3.3.2: Haridusasutuste regulaarne varustamine IKT-vahenditega ning turvalise võrgulahenduse ja haridustehnoloogilise toe tagamine.

Tegevus 3.3.3: IT-kasutustoe ja haridustehnoloogilise toe kättesaadavuse tagamine haridusasutustes.

Möödik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Alushariduses osalevate laste osakaal (vanuses 2 aastat kuni koolini) (Allikas: EHIS, 10.11. seisuga)	95%	97%
Põhikooli lõpetanutest edasiõppijate osakaal (statsionaarses õppevormis põhihariduse omandanute õpingute jätkamine sama kalendriaasta 10.11. seisuga) (Allikas: EHIS)	100%	100%
Huvihariduses osalevate laste/noorte osakaal (huvikoolides, kooli huviringides ja spordiklubides osalevate laste osakaal statsionaarses õppevormis õppijatest) (Allikas: vallavalitsus)	67%	75%
Noorte (kuni 30-aastaste) õpetajate osakaal lasteaedades, üldhariduskoolides, huvikoolides (Allikas: EHIS)	10%	20%
Lasteaedade ja huvikoolide õpetajate keskmise töötasu osakaal üldhariduskooli õpetaja töötasu alammäärast (Allikas: vallavalitsus)	74-85%	100%
Noortekeskuste noorsootöötajate ja ringijuhtide ning koolide huvijuhtide ja ringijuhtide keskmise töötasu osakaal õpetaja töötasu alammäärast (Allikas: vallavalitsus)	≤60%	100%
Tugispetsialistide keskmise töötasu osakaal õpetaja töötasu alammäärast (Allikas: vallavalitsus)	73-100%	100%

Kultuur ja sport

Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030

Saaremaal on loodud head eeldused saarluse elujõu hoidmiseks ja arendamiseks. Saare maakonda peab turvaliseks elukohaks 97% 15–70-aastastest elanikest (maakonna tervise ja heaolu ülevaade 2018, Tervise Arengu Instituut), millega ollakse Eesti kõige turvalisem elupaik. Oluline ülesanne on luua saarlastele võimalikult head ja võrdsed tingimused ning ühendused võrreldes Mandri-Eestiga, saamaks osa kultuuri- ja spordielust. Saareline eraldatus ei tohi saada takistuseks.

Kultuuri ja spordi kaudu on võimalik luua olulist lisaväärtust nii regionaalses arengus, turismis kui ka ettevõtluses. Erinevate piirkondade kuvand on sageli seotud regioonis toimuva kultuuri- või spordieluga, samuti mõjutab kohalik kultuuriruum elanike motivatsiooni piirkonda jäämisel või sealt lahkumisel, seega kultuuri- ja spordivaldkonna võimaluste kasutamine maandab mitmeid regionaalarenguga seotud riske. Saart soovitakse külastada ning selle positiivne kuvand tekitab kutsuva ja meeldiva mulje, mis loob võimaluse arendada kultuuri- ja sporditurismi.

Eesti kultuuripoliitika eesmärk on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ning luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ja mitmekesise kultuuriruumi arenguks ning kultuuris osalemiseks. Saaremaa on tuntud oma eristuva pärimuskultuuri ja saarlased teada oma juurte poolest, mis on tugevalt saarega seotud. Rahvakultuur loob võimalused eri kultuurivaldkondade järelkasvuks ja innustab inimesi aktiivselt kultuuriprotsessides osalema. Kohalike kihelkondade pärand, rahvariided, tantsud, laulud ja tõekspidamised on osa kultuurist, mida toetab ja väärtustab ka ühtse Saaremaa valla visioon.

Maakonna tervise ja heaolu ülevaate andmetel on piisav liikumise vajadus rahuldatud 81%-l 16–74-aastastest saarlastest, mis on parem kui Eesti keskmine näitaja (70,8%). Head võimalused liikumiseks on Saaremaal tänu pidevalt arenevale kergliiklusteede ja terviseradade võrgustikule.

Ühinenud omavalitsuste arengukavades kavandatud tegevused on suuresti teostunud. Tegemata on jäänud Kuressaare maakonnakeskne vabaõhulava ja lõpetamata linnastaadioni väljaehitamine. Mõlema objekti valmimine on oluline kogu Saaremaa arengule, millest saab kasu nii kohalik elanik kui ka saare külastaja.

- Kultuuri ja spordi mõju

Saaremaa kultuuri mõjutaja on omakultuur ja pärand. Väärtuste kandjaks saab pidada üritusi, mille toimumine on märgilise tähendusega. Traditsiooniliselt on korraldatud maakondlikke laulu- ja tantsupidusid ning paljusid teisi, kohalikku kultuuri ja pärandit hoidvaid sümboolse tähtsusega üritusi.

Saaremaa suvehooaja avavad mais toimuv Kuressaare linna sünnipäevakuu, tänavafestival ning aiandus- ja lillepäevad. Saaremaa ooperipäevade jätkumine suve suursündmusena on paljutähenduslik, sest tegemist on suurima väliskülastajate osakaaluga üritusega.

Augustis toimuvad Kuressaare kammermuusika päevad, merepäevad ja teised traditsioonilised üritused üle Saaremaa, mis tõmbavad tähelepanu muusika- ja merekultuurile laiemalt. Traditsioonilise üritusena jätkab Saaremaa ralli. Oktoobris toimuv kolme päeva jooks toob Saaremaale nädalavahetusel enam kui 600 jooksusõpra, kellest paljud saabuvad koos peredega.

- Kultuuri ja spordi väljakutsed

Saaremaa suurimaks väljakutseks kultuuri- ja spordisuunal on hooajalisuse vähendamine ning kultuuri- ja spordielu mitmekesistamine üle saare. Viimastel aastatel on rohkem mõeldud hooajaväliste üritustele, näiteks Karujärve rattamaraton, mis 2018. aastal on osa Eesti suurimast rattamaratonide sarjast Hawaii Express Estonian Cup. Elamusfestival I Land Sound Orissaares on mitmekesistanud Eesti suveüritusi ja tutvustanud seeläbi ka kohalikku kultuuri. Triigi sadamas avati kohalike toel Triigi Filharmoonia, mis samuti toimetab Saaremaa äärealal. Hooaja pikendamiseks on Kuressaares nii tänavapiknik, toidufestival kui ka Ultima Thule maraton, mille korraldamisel tehakse koostööd ettevõtjatega. Saaremaa Võrkpalliklubi loomine ja tippvõrkpalli tulek Saaremaale on toonud Kuressaare spordihoonesse sadu võrkpallisõpru ning avaldanud mõju ka Saaremaa mainekujundusele. Paljusid piirkondades toimuvaid traditsioonilisi üritusi toetatakse Saaremaa valla ja erasektori koostöös.

Ujumisõpetuse parandamine on tähtis riiklikul tasandil ja ka Saaremaale on oluline luua juurde tingimusi kvaliteetsema ujumisõpetuse võimaldamiseks. 2015. aastal läbi viidud uuringust selgub, et piisav ujumisoskus oli vaid 14% Eesti õpilastest. Ujumistreeningute ja ujumise algõpetuse läbiviimiseks on võimalused ebapiisavad, puudu on kvalifikatsiooniga treeneritest ning üheks takistavaks teguriks on Saaremaal standarditele vastava 6–8-rajalise ujula puudumine.

- Kultuuri ja spordi toetamine eelarvest

Kultuuri ja spordi toetamine on Saaremaa valla igas piirkonnas olnud seni erinev ning lähtunud on kohalikest traditsioonidest ja eripäradest. Alates 2018. aasta sügisest on kasutusel mittetulundusühingute tegevus- ja projektitoetuste taotlemise kord, mis loob ühtse ja arusaadava süsteemi. Kasutusele võetakse ka ühtne stipendiumite ja tunnustuste määramise kord, mis teeb taotlemise läbipaistvamaks ja arusaadavamaks. Saaremaal on saadud lisaressursse ka projektipõhiselt nii riiklikest kui ka Euroopa Liidu rahastusprogrammidest.

Küll aga pole ainult projektipõhine rahastamine jätkusuutlik ning ei anna kindlustunnet ega võimalda üritusi pikalt ette planeerida. Seetõttu on vajalik koostöö erasektoriga, et korraldada kõrgkultuuri- ja tippspordiüritusi ning tagada ka võimalused rahvakultuuri ja harrastussporti edendavate tegevuste elluviimiseks kolmanda sektori poolt. Koostöös kohalike ettevõtjatega ja mittetulundusühingutega on ehitatud ning renoveeritud mitmeid olulisi taristuid, lisaks on ellu kutsutud ning korraldatud uusi kultuuri- ja spordiüritusi ning loodud spordivõistkondi.

Vajalik on Saarte Filmifondi asutamine eesmärgiga olla rahvusvahelisel ja üle-eestilisel areenil kaasaráäkija piirkonna maaliliste võttekohtade eksportimises ning visuaalkunstnike üleskasvatamisel tulevaste professionaalsete audiovisuaalsete taieste loomiseks. Filmifondi asutamine on võimalik vaid koostöös, kaasates raha nii vallaeelarvest kui ka erasektorist. Oluline on omakultuuri toetamine ja esiletõstmine ning rahvamajade ja seltside ringitegevuste jätkumine, keskendudes identiteeditunde säilimisele.

- Saaremaa kultuuriobjektid

Kultuurikandjatena on Saaremaal 27 rahvaraamatukogu ja üks lugemis-teabetuba ning tegevusi toimub 17 rahvamajas. Rahvamajad on kohaliku kultuurielu keskused, kus on korraldatud rahvakultuurialane harrastustegevus, traditsioonilised rahvaüritused ning ka filmilevi. Lisaks on Saaremaal välja arendatud tugev seltsi- ja külamajade võrgustik, mille kaudu jõuab kultuur elanikele lähemale.

Saaremaa kultuuri keskpunktiks on Kuressaare, kuhu on koondunud paljud erinevad kultuuriasutused. Kuressaares asub maakonna ainus professionaalne teater – Kuressaare Linnateater. Oluline osa repertuaarist on eesti dramaturgial, eeskätt kohaliku temaatika ning kohalike kirjanike näidendite ja kirjanduslike materjalide dramatiseeringutel. Alates 2019. aastast tegutseb teater sihtasutusena, mis võimaldab jätkata regulaarselt oma-, ühis- ja projektilavastuste tootmist nii kodulaval kui ka külalissetendusi andes.

Kuressaare kultuurikeskus ja maakonna keskraamatukogu on valla suurimad kultuuriasutused. Kultuuriasutustele on oodata lisa erasektori poolt rajatava Hõbevalge kultuuri- ja vabaaja keskuse ning elamuskeskuse WoW näol. Uued keskused tekitavad kohalikus kultuuriruumis konkurentsi, kuid samas avarduvad kultuuritarbija võimalused ja valikud.

Tähtis osa kultuuris on kujutaval kunstil, mille kandjaks Kuressaares on Raegalerii, mis oma tegevuses pühendub Eesti kunstipärandi ja kaasaegse kunsti esitlemisele ning Saaremaa professionaalse ja harrastuskunsti tutvustamisele.

Tegevust jätkab ning areneb ka Saaremaa Muuseum, kuhu kuuluvad Saare Arhiivraamatukogu, Aavikute majamuuseum, Mihkli talumuuseum ja sümboolse tähtsusega Kuressaare piiskopilinnus. Linnust külastab aastas 70–80 tuhat inimest.

Jätkub ka muinsuskaitsealuste hoonete renoveerimise toetamine ning nende hoonete kasutus kogukonnale erinevatel kultuurilistel eesmärkidel muutub avatumaks. Suurimad probleemid on seotud säästliku kütte ja hoonete korrashoiuga.

Kultuuritaristu puhul on vajalik arendada selle multifunktsionaalsust.

- Saaremaa spordiobjektid

Eesti spordiregistri andmetel on pärast omavalitsuste ühinemist Saaremaa vallas seisuga 26.06.2018 kokku 111 sportimispaika ja tegutseb 83 spordiklubi. Saaremaal on kaheksa ametlikku terviserada, mis on kantud Eesti terviseradade võrgustikku ning saarel on avatud ka esimesed siseterviserajad. Terviseradadele antakse lisaväärtust ketasgolfiradade või mobiilsete orienteerumisradade rajamisega. Terviselikumise osa on ka talvine liikumine ja ennekõike suusatamine. Saaremaal puudub võimekus toota kunstlund, mis tekitab tühimiku suusaõppes ja harrastuspordis.

Saaremaa suurim staadion asub Kuressaares, kuid ilmselt kuulsaim (keset väljakut kasvava tammega) staadion Orissaares. Kuressaare linnastaadioni arendamine on pooleli: välja on ehitamata pesemisruumid ja tribüünid, mis ei võimalda tiptasemel võistluste korraldamist. Renoveerimist vajavad staadionid üle Saaremaa.

Ujumisvõimaluste parandamiseks on vajalik Kuressaare Gümnaasiumi ujula renoveerimine ja uue 25-meetrise 6–8 rajaga ujula ehitamine, mis võimaldab Saaremaal korraldada ka Saarte mängude ujumisvõistlusi.

Ekstreemspordivõimalused Saaremaal ei rahulda nõudmisi ning ala arengu jaoks on vajalik ja oodatud kaasaegse välipargi arendus ning siseruumidesse loodud park. Vajadus on sisehalli järele, kus on võimalik tegeleda nii rula-, rulluisu- kui ka rattasõidu harrastamisega. Objektipõhiselt saab paiguti probleemina välja tuua ruumipuuduse, millest tulenevalt pole võimalik alati leida sobivat kellaega huvitegevuse või sportimisega tegelemiseks.

- Kultuuri- ja sporditöö korraldamine

Varem korraldati kultuuri- ja spordivaldkonna arengut igas piirkonnas eraldi, pärast omavalitsuste ühinemist on sisulise arengu koordineerimine viidud vallavalitsusse kultuuri- ja spordiosakonna pädevusse, kus seisuga 01.07.2018 on kokku kuus teenistujat.

Piirkondade sporti arendavad spordijuhid või mittetulundusühingud, kes tegelevad kohaliku spordielu kureerimisega. Piirkondade kultuurielu koordineerivad kohalike rahvamajade ja raamatukogude töötajad, vabatahtlikud ning mittetulundusühingud. Vajalik on kultuuri- ja spordivaldkonna struktuuri, koosseisude, töötingimuste ning palgaaluste korrastamine.

- Teised tegurid Saaremaa kultuuri ja spordi arengus

Saaremaa üheks probleemiks on Eesti kõige madalam keskmine palk. Madalad palgad ja väga piiratud võimalustega elamisvõimaluste üürisüsteem muudavad keeruliseks ka noorte spetsialistide, õpetajate, treenerite ning kultuuritöötajate saarele tööletuleku.

Saaremaa esindamisel ja maine kujundamisel on oluline roll kohalikel sportlastel ja kultuurikollektiividel: Ott Tänak, Kuressaare Linnateater, Läänesaarte kammerorkester, Saaremaa meeskoor SÜM jpt.

Saaremaa on rikka kultuurilise ja loodusliku pärandiga, mille hoidmine ning kaitsmine on oluline nii praegustele kui ka järgnevatele põlvkondadele. Kultuuriväärtusena on vajalik tähtsustada loodust, mille elujõu säilitamisele saab tähelepanu pöörata ka läbi kultuuri ja spordi.

Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Kultuur ja sport on väärtustatud ning osa saaremaisest kuvandist.

Alaeesmärk 1.1: Aastaringne aktiivne ning mitmekesine kultuuri- ja spordielu, mis pakub osalemisvõimalusi nii kohalikele elanikele kui ka Saaremaa külalistele.

Tegevus 1.1.1: Vaimse kultuuripärandi säilitamine ning vajaliku keskkonna ja taristu loomise toetamine.

Tegevus 1.1.2: Kultuuripärandi hoidmine ja säilitamine läbi pärandi restaureerimise ning korrastamise.

Tegevus 1.1.3: Rahvusvahelise kultuuri- ja spordialase koostöö ning ühisprojektide läbiviimise toetamine.

Tegevus 1.1.4: Kultuuriturismi ja loomemajanduse toetamine vajaliku taristu loomisega.

Tegevus 1.1.5: Erinevatele sihtgruppidele mõeldud ürituste korraldamise toetamine.

Tegevus 1.1.6: Etendus-, kontsert- ja näitustegevuse toetamine vajaliku taristuga.

Tegevus 1.1.7: Hinnatud märgilise tähtsusega maineürituste ja festivalide korraldamise toetamine.

Tegevus 1.1.8: Ürituste kalendri koostamine ja levitamine erinevaid vorme ning kanaleid kasutades.

Tegevus 1.1.9: Terviseradade võrgustiku laiendamine.

Tegevus 1.1.10: Kunstlume tootmise võimekuse loomine Saaremaale.

Tegevus 1.1.11: Saaremaale aastaringse kasutusega kombineeritud spordiväljaku rajamise toetamine.

Tegevus 1.1.12: Autovabade tsoonide loomine Kuressaare koolide ümbrusesse.

Alaeesmärk 1.2: Saaremaal korraldatakse rahvusvahelisi ja üleriigilisi suurüritusi.

Tegevus 1.2.1: Rahvusvaheliste spordiürituste korraldamise toetamine.

Tegevus 1.2.2: Kultuuri suurürituste korraldamise toetamine.

Tegevus 1.2.3: Kuressaare kandideerimise toetamine 2024. aasta Euroopa kultuuripealinnaks.

Tegevus 1.2.4: Rahvusvaheliste saarte mängude korraldamisõiguse taotlemine Saaremaale.

Alaeesmärk 1.3: Paikkondlikud kombed, murdekeel ja elulaad on väärtustatud ning tunnustatud.

Tegevus 1.3.1: Haridus-, kultuuri- ja spordivaldkonna vaheliste saareliste töögruppide loomise toetamine.

Tegevus 1.3.2: Traditsiooniliste ürituste korraldamise toetamine, arvestades kohaliku kultuuriruumi eripära ja piirkonna traditsioone.

Strateegiline eesmärk 2: Kultuuri- ja sporditöö tegijad on pädevad ning motiveeritud.

Alaeesmärk 2.1: Korraldatakse seminare, koolitusi, konverentse, õppereise ja töötubasid.

Tegevus 2.1.1: Kultuuri- ja spordijuhtide regulaarne koolitamine.

Tegevus 2.1.2: Avatud õpitubade loomise toetamine piirkondades.

Tegevus 2.1.3: Üle-eestiliste spordi- ja kultuurikonverentside korraldamise toetamine.

Alaeesmärk 2.2: Vallas toimib ühtne tunnustussüsteem.

Tegevus 2.2.1: Tunnustussüsteemi väljatöötamine.

Tegevus 2.2.2: Kultuuri- ja spordipreemiate väljaandmise toetamine.

Alaeesmärk 2.3: Palgasüsteem on reguleeritud ühtsetel alustel.

Tegevus 2.3.1: Kõrgharidusega kultuuri- ja sporditöötajate palkade võrdsustamine riikliku määraga.

Tegevus 2.3.2: Kultuuri- ja sporditöötajate palkade korrastamine ühtse süsteemi alusel.

Tegevus 2.3.3: Ringijuhtide töötasude sidumine tehtud töö tulemuslikkuse ja koormusega.

Alaeesmärk 2.4: Saaremaa on atraktiivne ning avatud noortele pedagoogidele ja treeneritele.

Tegevus 2.4.1: Noorte spetsialistide stipendiumide loomine.

Tegevus 2.4.2: Noorte spetsialistide toetamine soodsamate elamispindadega.

Strateegiline eesmärk 3: Kultuuri- ja sporditaristud on efektiivselt kasutatud, säästvalt majandatud ja kaasajastatud.

Alaeesmärk 3.1: Rajatised ja hooned on korras ning varustatud tulevikuvajadusest lähtuvalt, neid on võimalik kasutada mitmekülgsest ning nende täituvus ja kasutus on optimaalne.

- Tegevus 3.1.1: Kultuurihoonete renoveerimine ja uute ehitamine.
 Tegevus 3.1.2: Spordiobjektide renoveerimine ja uute ehitamine.
 Tegevus 3.1.3: Uute spordi- ja vaba aja veetmise võimaluste arendamine.

- Alaeesmärk 3.2: Muinsuskaitseobjektid on korrastatud ja eksponeeritud.
 Tegevus 3.2.1: Muinsuskaitsealuste objektide renoveerimise toetamine.
 Tegevus 3.2.2: Saaremaa Muuseumi objektide teadlikum eksponeerimine ja tegevushaarde laiendamine.
 Tegevus 3.2.3: Mälestiste ja mälestusmärkide varustamine infotahvlite ning viitadega.
 Tegevus 3.2.4: Maalinnade avamine avalike ürituste korraldamiseks.

Strateegiline eesmärk 4: Valdkondadevaheline aktiivne koostöö kultuuri- ja spordielu korraldamisel.

- Alaeesmärk 4.1: Kultuurihariduse ja liikumisharrastuse suurenenud osakaal kooliprogrammis.
 Tegevus 4.1.1: Erinevate põlvkondade kaasamine õppeprotsessi.
 Tegevus 4.1.2: Kohaliku kultuuripärandi tundide loomise toetamine koolides.
 Tegevus 4.1.3: „Tagasi kooli“ programmi kaudu oma ala tegijate toomine näidistundidesse.

- Alaeesmärk 4.2: Erinevate institutsioonide ja generatsioonide koostöös toimuvad üritused ning sünnivad uued algatused.
 Tegevus 4.2.1: Rahvakultuuri märgiürituste traditsioonide hoidmise toetamine.
 Tegevus 4.2.2: Koostöö arendamine ettevõtjate ja kolmanda sektoriga.
 Tegevus 4.2.3: Uute algatuste toetamine.

Möödik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Registreeritud lugejate arv Saaremaa valla rahvaraamatukogudes (31.12. seisuga) (Allikas: Saare maakonna rahvaraamatukogude aastaaruanne)	11 149 ¹ (2017)	Hoida taset
Külastuste arv Saaremaa valla rahvaraamatukogudes (31.12. seisuga) (Allikas: Saare maakonna rahvaraamatukogude aastaaruanne)	189 832 (2017)	Hoida taset
Spordiobjektide arv Saaremaa vallas (31.12. seisuga) (Allikas: Eesti spordiregister)	111 (2017)	190
Harrastajate arv spordiklubides (31.12. seisuga) (Allikas: Eesti spordiregister)	3205 (2017)	4440
Elanike rahulolu kultuuriüritustega (4-pallisel skaalal) (Allikas: Kuressaare elanike rahulolu uuringu raport)	3,3 (2017)	3,7
Elanike rahulolu spordiüritustega (4-pallisel skaalal) (Allikas: Kuressaare elanike rahulolu uuringu raport)	3,5 (2017)	3,7
Vallaeelarvest toetatud kultuuri- ja spordiprojektide arv (Allikas: vallavalitsus)	28 ²	62

¹ Saaremaa valla 27 rahvaraamatukogu andmed.

² Kuressaare 2017. aasta kultuuri- ja spordivaldkonna projektitoetustest toetust saanud projektid.

Harrastajate arv rahvakultuurikollektiivides (Saare maakonna rahvakultuuri harrastajad, 31.12. seisuga) (Allikas: Statistikaamet)	3096 (2017)	4625
Kultuurielus (v.a spordivõistlused) osalenud (31.12. seisuga) (Allikas: Statistikaamet)	22800 (2015)	32333

Sotsiaalne kaitse

Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030

Saaremaa vallas korraldab sotsiaalhoolekandeline abi osutamist Saaremaa Vallavalitsuse sotsiaalosakond: toetatakse vallaelanikke toimetulekuraskuste ennetamisel ja kõrvaldamisel, määratakse ja makstakse nii riiklikke kui ka kohaliku omavalitsuse sotsiaaltoetusi, korraldatakse eestkostet ning osutatakse sotsiaalteenuseid ja muud abi.

Sotsiaalhoolekande korraldamine suures vallas, mis on moodustunud 12 omavalitsuse ühinemisel, on keeruline ülesanne. On vaja otsida lahendusi kvaliteetsete teenuste kättesaadavuse tagamiseks ja teenuste arendamiseks kogu valla territooriumil.

Sotsiaalosakond on vallavalitsuse üks suuremaid osakondi. Pärast struktuuri ja teenistukohtade koosseisu korrastamist ning koduhooldajate töökohtade üleviimist vallavalitsuse hallatavasse asutusse on osakonnas seisuga 01.07.2018 kokku 34 teenistujat. Suure valla eeliseks on enam valdkonna töötajaid ja sellest tulenevalt võimekus valdkondlikuks spetsialiseerumiseks. Selleks, et tagada inimestele sotsiaalhoolekandeline abi võimalikult kodu lähedal, töötavad 10 sotsiaaltöösotsiaalspetsialisti endistes vallakeskustes asuvates teenuskeskustes.

Üleriigiliselt on sotsiaalhoolekande üks eesmärke liikuda toetuspõhisest teenuspõhise hoolekande suunas. Sellest tulenevalt on suund eelkõige teenuste arendamisel. Vajaduspõhist sotsiaaltoetust makstakse olukorras, kus teenuse osutamine ei ole võimalik või ei saavutata sellega eesmärki. Lisaks makstakse toetusi, mis ei sõltu vallaelaniku materiaalsest ja sotsiaalsest olukorrast: sünnitoetus, esmakordselt kooli mineva lapse toetus ning matusetootus.

Sotsiaalteenuste arendamisel ja osutamisel on vallavalitsuse olulisteks koostööpartneriteks riigiasutused, vallavalitsuse hallatavad asutused, valla asutatud sihtasutused ja mittetulundusühingud. Vajadus sotsiaalteenuste järele on suurem, kui praegu suudetakse pakkuda, ning teenuste ostmine väljastpoolt maakonda on enamasti keeruline ja kallis. Saaremaa vald on valmis tegema sotsiaalteenuste arendamiseks koostööd erasektoriga. Arvestades asjaolu, et vallas on palju terviseturismiteenuseid pakkuvaid äriettevõtteid, oleks perspektiivne nende suurem kaasatus teenuste (nt rehabilitatsiooniteenus) arendamisse ja osutamisse.

Oluline trend, mille poole hoolekandeteenuste arendamisel liikuda, on kogukonnapõhine lähenemine oma liikmete eest hoolitsemisel, mida võiks ellu viia sotsiaalsete ettevõtete või kodanikuühenduste toetamise kaudu.

Saaremaa valla elanikest moodustasid alla 18-aastased lapsed rahvastikuregistri andmetel seisuga 01.01.2018 ligikaudu 17% ning Sotsiaalkindlustusameti andmetel on nendest seisuga 31.03.2018 4,4% puudega.

Vald on jaotatud viie lastekaitsepetsialisti vahel teeninduspiirkondadeks. Koostööd tehakse piirkonna sotsiaaltöösotsialistidega, aastate jooksul on kujunenud tõhus võrgustikutöö Politsei- ja Piirivalveametiga ning kohalike haridusasutustega, vajadusel kaasatakse ka teisi koostööpartnereid.

Lastele suunatud hoolekandeteenuseid osutab peamiselt Saaremaa Vallavalitsuse hallatav asutus Kuressaare Perekodu, mis osutab asenduskodu-, lapsehoiu- ja rehabilitatsiooniteenust. Kuni 2020. aasta lõpuni on Kuressaare Perekodu Sotsiaalkindlustusameti piirkondliku partnerina raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste (lapsehoiuteenus, tugiisikuteenus ja nende teenuste saamiseks transporditeenus) pakkuja Saare maakonnas. Laste turvakoduteenuse osutamiseks on sõlmitud leping Sihtasutusega Lääne-Saare Hoolekanne. Lisaks on vallal mitme koostööpartneriga teenuspõhised koostöölepped.

Laste ja perede hoolekandes on prioriteediks probleemkäitumist ennetavate meetmete ja vanemalusprogrammide rakendamine, tugiperede süsteemi loomine, erivajadustega lapsi toetavate tugiteenuste arendamine ning lapsi ja peresid mõjutavate erinevate valdkondade integreeritud lahenduste loomine, sealhulgas hariduslike erivajadustega laste ning nende perede toetamine sotsiaal- ja haridusvaldkonna koostöös.

Saaremaa valla elanikest moodustasid üle 65-aastased inimesed rahvastikuregistri andmetel seisuga 01.01.2018 ligikaudu 20%, Sotsiaalkindlustusameti andmetel on nendest seisuga 31.03.2018 30% puudega. Arvestades rahvastikutrende, suureneb eakate arv lähiaastatel veelgi.

Elanikkonna vananemisega kaasneb surve majandusele ja sotsiaalsüsteemile. Ka riiklikul tasandil otsitakse lahendusi, kuidas toetada erinevate teenustega nii hooldusvajadusega kui ka hoolduskoormusega inimesi ja nende pereliikmeid. Eakate soov on elada võimalikult kaua kodus, sest see on osa väärrikast vananemisest. Oluline on vanemaealiste inimeste vajaduste väljaselgitamine ja eakate kaasamine nende heaolu tagavate otsuste tegemisse.

Omastehooldajatele on vaja luua võimalused aktiivses tööelus osalemiseks. Hoolduskoormust leevendavad tugiteenused (hooldekodu-, kodu-, isikliku abistaja teenus, tugiisikuteenus jms) tuleb teha kättesaadavaks kogu valla territooriumil. Erinevatele hooldusvajadustele vastavaid teenuseid peab olema piisavalt, nende arendamisel tuleb kasutada innovaatilisi lahendusi ja inimestel peab tekkima võimalus teenuseosutajate vahel valida.

Eakate jaoks on kõige olulisem teenuseosutaja Kuressaare Hoolekanne, kes pakub nii koduteenust kui ka huvitegevuse ja vaba aja veetmise võimalusi. Koduteenus on tagatud kogu valla territooriumil ja 2018. aasta juuli seisuga pakutakse seda rohkem kui 200 kliendile.

Lisaks osutab Kuressaare Hoolekanne päevakeskuse ruumides teenuseid ka psüühilise erivajadusega täisealistele isikutele (erihooldekandeteenus, igapäevaelu toetamise ja toetatud elamise teenus). Maja on ülekoormatud, mistõttu on vaja otsida lahendusi, kuidas tagada erinevate sihtgruppide rahulolu ja nendele osutatavate teenuste kvaliteet.

Muudest teenustest pakutakse Kuressaare Hoolekandes toitlustus-, sotsiaaltranspordi- ja varjupaigateenust, samuti iseseisvat toimetulekut soodustavat sotsiaalteenust ning koordineeritakse eluruumi tagamist sotsiaalmajades.

Kuressaare Hoolekanne osutab ka sotsiaaleluruumi teenust Kuressaare linnas Voolu 7, Kopli 5 ja Pikk 2a asuvates majades ning Pähkla sotsiaalajas. Sotsiaaleluruumidest on puudus,

kohad on täis ja uusi abivajajaid saab vastu võtta vaid siis, kui mõni koht vabaneb. Kõik sotsiaalmajad vajavad remonti ja tänapäevaseid lahendusi. Kopli 5 maja tuleb lammutada, sest selle seisund ei võimalda renoveerimist.

Saaremaa valla territooriumil asub 5 üldhooldusteenust pakkuvat hooldekodu: Pärsama ja Kihelkonna hooldekodu (vallavalitsuse hallatavad asutused), SA Lääne-Saare Hoolekanne (valla asutatud sihtasutus) hooldekodu, SA Kuressaare Haigla (valla asutatud sihtasutus) hooldekodu, AS-i Hoolekandeteenused (riigile kuuluv äriühing) Kogula Eakatekodu, lisaks omab Saaremaa vald hooldekodukohti koostöös Muhu vallaga rajatud SA-s Muhu Hooldekeskus. Kõikides hooldekodudes on kohad reeglina täidetud, koheselt teenusele pääsemine on raskendatud ning iga teenusepakkuja juures on järjekord. Oluline on luua kõiki hooldekodusid hõlmav üldjärjekord, mis annab parema ülevaate nõudlusest ja võimaldab optimaalsemat kohtade jaotust.

Nõudlus üldhooldusteenuse järele kasvab lähiaastatel veelgi, sest AS Hoolekandeteenused soovib anda vallale üle Kogula Eakatekodus ja Sõmera Kodus elavatele eakatele teenuse osutamise lepingud.

Intervallhooldust pakutakse hooldekodudes vaid vabade kohtade olemasolul, samuti tekitab raskusi dementsussündroomiga eakatele sobiva koha leidmine ning seda nii päevahoiu kui ka ööpäevaringse teenuse puhul. Probleemiks on teenuse keerukus ja vajaliku väljaõppe saanud hooldajate vähesus, aga ka ruumipuudus.

Muret valmistab hooldustöötajate madal palgatase, mis, nagu mujalgi Eestis, mõjutab otseselt hooldusteenuste kvaliteeti. Seega on oluline hooldustöötajate töötasu tõstmine ja nende muul viisil motiveerimine, et kindlustada kvaliteetne teenus, mille järele on järjest suurenev vajadus.

Riiklikult korraldatud erihoolekandeteenuseid osutavad Saaremaa vallas AS Hoolekandeteenused, Kuressaare Hoolekanne, MTÜ Saaremaa Puuetega Inimeste Koda, MTÜ Randvere Tööõppekeskus, MTÜ Lümända Sotsiaalkeskus, MTÜ Sotsiaaltöö Keskus, MTÜ Õnneonn, SA Hea Hoog. Peamiselt pakutakse igapäevaeluteenust ja toetatud elamise teenust. AS Hoolekandeteenused pakub ka ööpäevaringset erihooldusteenust, ööpäevaringset erihooldusteenust sügava liitpuudega isikule ja kogukonnas elamise teenust. Nende teenuskohtade vajadus on vallas suur ja arvestades AS Hoolekandeteenused otsust sulgeda Sõmera Kodu, on vaja otsida lahendust Saaremaalt pärit erivajadustega klientidele. Plaani kohaselt peaksid nad saama teenust Kuressaares, aga 2018. aasta juulikuu seisuga osutatakse kogukonnas elamise teenust Kuressaares vaid kümnele inimesele. Erihoolekandeteenuste, eriti kogukonnas elamise teenuse ning päevahoiu- ja intervallteenuse osutamine vallas vajab arendamist.

Lisaks eeltoodule on vallal vaja lahendada Sõmera Kodu sulgemisega kaasnevad sotsiaalmajanduslikud probleemid, sest tegemist on piirkonna suurima töandjaga.

Inimese toimetulek ja abivajadus sõltub olulisel määral tema tervislikust seisundist. Saare maakonnas osutab ambulatoorseid ja statsionaarseid tervishoiuteenuseid ning nendega seonduvaid teenuseid Kuressaare Haigla Sihtasutus. Kuressaares osutavad tervishoiuteenuseid ka Erakliinik Hanvar, Erakliinik Luukas, Kuressaare Hambapolikliinik ning mitmed teised üldarstiabi, eriarstiabi ja õendusabi pakkujad.

Esmatasandi tervishoiuteenus on tagatud Saaremaa kõigis piirkondades, vallas on kokku 14 perearstinimistut. Väljaspool Kuressaaret on perearstipunktid Kärlal, Leisis, Mustjalas, Orissaares, Salmel ja Valjalas ning 2018. aasta jooksul lisandub Kihelkonna. Kõigis nimetatud kohtades ei ole perearstide vastuvõtud igapäevased, aga teenus on tagatud pereõe kaudu. Esmatasandi arstiabi ja teenused abivajajatele on vaja muuta kogu vallas kättesaadavamaks. Selleks tuleb arendada ka valla transpordisüsteemi, arvestades puudega inimesi teenindava sotsiaaltranspordiga ning lähtuda eakate, paljulapseliste perede ja teiste sotsiaalselt tundlike sihtrühmade vajadustest.

Saareline asend seab abivajajatele piirangud väljaspool maakonda pakutavate teenuste kasutamiseks. Teatud juhtudel on vaja kiiret ja turvalist transporti koos meditsiinilise toega. Praegu korraldab haigla oma patsientide transpordi, teised abivajajad saavad kaasa sõita vaid vabade kohtade olemasolul. Sarnast teenust pakub vaid üks eraettevõtja, kellega on vaja teha koostööd teenuse arendamiseks. Kriitilistes olukordades on kiiremaks lahenduseks helikopteri kasutamine, selle edukaks toimimiseks on vaja arendada vastavat tugitaristut.

Eesti heaolu arengukava 2016–2023 toob ühe kitsaskohana välja eri valdkondade teenuste, eelkõige sotsiaal- ja tervishoiuteenuste vähese seostatuse. Oluline on pakkuda inimese vajadustele vastavaid kvaliteetseid teenuseid ning muuta teenuste vahel liikumine (näiteks haiglast koduhooldusele) võimalikult lihtsaks. On vaja teha süsteemset koostööd vaimse tervise probleemide varaseks märkamiseks ja sellega seotud teenuste arendamiseks. Erilist tähelepanu on vaja pöörata koolitervishoiule, mis on olulise tähtsusega ennetustegevuses, kõrvalekallete ja erivajaduste varases märkamises ning on siduvaks lüliks haridus-, tervise- ja sotsiaalvaldkonna vahel.

Valdkonna arendustegevused hõlmavad kõigile vallaelanikele suunatud vajaduspõhiseid sotsiaalhoolekande- ja tervishoiulaseid edendusi ning abivajajatele suunatud tegevusi, mida kavandatakse sihtrühmade kaupa (lapsed ja pered, eakad, erivajadustega inimesed, toimetulekuraskustes inimesed).

Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Sotsiaalhoolekande ja tervishoiuteenused toetavad inimeste heaolu, tervist ja toimetulekut ning on kõigile vallaelanikele vajaduspõhiselt kättesaadavad.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihhtase 2030
Loodud piirkondlike keskuste arv / seal pakutavate teenuste arv (Allikas: vallavalitsus)	0 / 0	5 / 15
Valdkondadevahelised arendused / selle kaudu parendatud teenuste arv (Allikas: vallavalitsus)	0 / 0	5/20
Lisandunud teenusepakkujad erasektorist võrreldes 01.01.2018 seisuga (Allikas: vallavalitsus)	0	15
Rajatud tervisekeskuste arv / aasta jooksul teenindatud klientide (sh korduvkülastused) arv (Allikas: vallavalitsus)	0 / baastase fikseeritakse 31.12.2018. seisuga	3/5000
Hoolduskoordinaatori poolt aasta jooksul teenindatud klientide arv (Allikas: vallavalitsus)	0	200

Ennetus- ja teavitusürituste arv / osalenud inimeste arv (Allikas: vallavalitsus)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018. seisuga	10 / 300
Saaremaa vallas töötuna registreeritud inimeste arv (Allikas: töötukassa, 31.12. seisuga)	643 (2017)	400

Alaeesmärk 1.1: Sotsiaalhoolekanne on tagatud kogu valla territooriumil kvaliteetselt ja vajaduspõhiselt.

Tegevus 1.1.1: Teenuste süsteemne ja vallaülene arendamine ning osutamine.

Tegevus 1.1.2: Piirkondlike keskuste loomine sotsiaalteenuste osutamiseks.

Tegevus 1.1.3: Teenuste korraldamine ja kättesaadavuse parandamine valdkondadevahelises koostöös.

Tegevus 1.1.4: Vallaülese ühtse (sotsiaal)transporditeenuse arendamine.

Tegevus 1.1.5: Erivajadustega inimestele võrdsete võimaluste loomine.

Tegevus 1.1.6: Ennetus- ja teavitustöö koostöös partneritega.

Tegevus 1.1.7: Sotsiaalvaldkonnas töötavate inimeste ja vabatahtlike väärtustamine ning motiveerimine.

Tegevus 1.1.8: Teenuste arendamisel kodanikuühenduste ja erasektori kaasamine ning toetamine.

Alaeesmärk 1.2: Tervishoiuteenused on kvaliteetsed ja kättesaadavad inimese igas eluetapis.

Tegevus 1.2.1: Esmatasandi tervisekeskuste ja koolitervishoiuteenuse arendamine.

Tegevus 1.2.2: Tervishoiutöötajate Saaremaale tööleasumise toetamine koostöös Kuressaare Haigla ja teiste partneritega.

Tegevus 1.2.3: Vallaelanikele väljaspool Saaremaad pakutavate tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamine.

Tegevus 1.2.4: Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste vajaduspõhine integreerimine ning vajalike töökohtade loomine.

Tegevus 1.2.5: Geriaatria- ja hosiipsiteenuste arendamine.

Strateegiline eesmärk 2: Abivajajatele on tagatud vajadustest lähtuvad sotsiaalteenused ja -toetused.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Lisandunud uute teenuste arv (Allikas: vallavalitsus, 01.01 seisuga)	0	20
Kohtade arv hooldekodudes (sh Muhu hooldekodus olevad Saaremaa valla kohad) / järjekorras olevate inimeste arv (Allikas: vallavalitsus)	255/12 ³	400/0
Eakate intervallhooldusteenuse kohtade arv ja päevahoiukohtade arv (Allikas: vallavalitsus, 01.01. seisuga)	2/0	12/20
Tugikodudes asuvates sotsiaaleluruumides elavate inimeste arv (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018 seisuga	180
Aasta jooksul rahuldatud toetuste (ei arvestata universaaltoetusi) taotluste arv (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018	3000
Suhtelise vaesuse määr (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta)	20,5% (2016)	Alla 10%

³ Seisuga 01.06.2018.

Alaeesmärk 2.1: Laste ja vanemate suhted on hoolivad ning vanemad tulevad toime laste arenguküsimustega.

Tegevus 2.1.1: Positiivse vanemluse toetamine riskide ennetamiseks ja vähendamiseks ning osalemine vanemlust toetavates riiklikes ja regionaalsetes programmides.

Tegevus 2.1.2: Riskirühma kuuluvatele peredele tugisüsteemi loomine.

Tegevus 2.1.3: Paari- ja peresuhteid toetavate teenuste kättesaadavuse parandamine.

Tegevus 2.1.4: Laste riskikäitumise vältimisele ja tervise hoidmisele suunatud ennetustegevuste arendamine ning varase märkamise süsteemi rakendamine.

Tegevus 2.1.5: Laste vaimset ja füüsilist tervist hoidvate teenuste arendamine.

Tegevus 2.1.6: Laste päevakeskuse teenuse arendamine.

Tegevus 2.1.7: Abivajavatele noortele igakülgse arengu toetamiseks suunatud teenuste arendamine.

Tegevus 2.1.8: Erivajadustega lastele tugiteenuste osutamine hariduse omandamiseks ja huvihariduse võimaldamiseks.

Alaeesmärk 2.2: Toetused ja teenused võimaldavad väärikat vananemist.

Tegevus 2.2.1: Eakate pikaajalise kodus toimetuleku toetamine.

Tegevus 2.2.2: Eakatele kodulähedaste vaba aja veetmise ja ühistegevuste võimaldamine.

Tegevus 2.2.3: Vajaduspõhiste hooldusteenuste arendamine.

Tegevus 2.2.4: Eakate toimetulekut toetavate asumite ja pansionaatide rajamine.

Tegevus 2.2.5: Dementsussündroomiga inimestele suunatud teenuste arendamine.

Tegevus 2.2.6: Eakate vajadustele vastavate munitsipaaleluruumide soetamine ja kohandamine.

Alaeesmärk 2.3: Hoolekandesüsteem ja elukeskkond toetavad erivajadustega inimeste iseseisvat toimetulekut.

Tegevus 2.3.1: Erivajadustega inimeste iseseisva toimetuleku toetamine (sh kodu- ja töökohakohandus ning hoonetesse ligipääsetavuse ja liikumisvõimaluste parandamine).

Tegevus 2.3.2: Erivajadustega inimeste arengu, tööelu, huvialadega tegelemise ja suhtlemisvõimaluste toetamine.

Tegevus 2.3.3: Liikumiskeskustega inimestele avalike teenuste ligipääsetavuse parendamine.

Tegevus 2.3.4: Erivajadustega inimeste nõustamiskeskuste loomine ja teenuste arendamine.

Tegevus 2.3.5: Erihoolekandeteenuste arendamine koostöös teenusepakkujatega.

Tegevus 2.3.6: Sotsiaalse ettevõtluse ja erivajadustega inimeste töölesaamise toetamine.

Alaeesmärk 2.4: Toimetulekuraskustes inimestele on tagatud esmavajadustele vastav abi.

Tegevus 2.4.1: Vähenenud konkurentsivõimega inimeste kaasamine ning toetamine igapäevaelus ja töös osalemiseks.

Tegevus 2.4.2: Sõltuvusest vabanemise toetamine.

Tegevus 2.4.3: Sotsiaaleluruumide ja varjupaiga pakkumise arendamine vastavalt nõudlusele.

Tegevus 2.4.4: Toimetulekut toetavate teenuste (sh kogemusnõustamine) arendamine.

Tegevus 2.4.5: Toimetulekuraskustes inimestele kaasava töökeskuse loomine.

Ettevõtluskeskkond ja majandus

Valdkonna lähteotsioon perioodiks 2019–2030

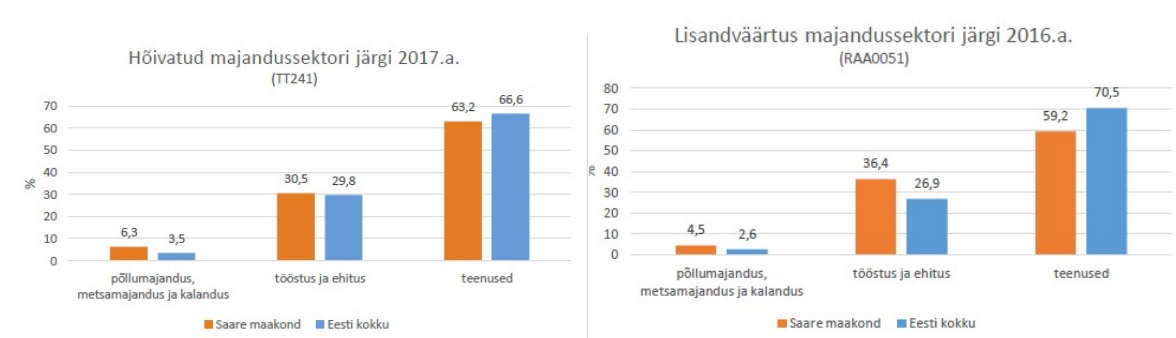
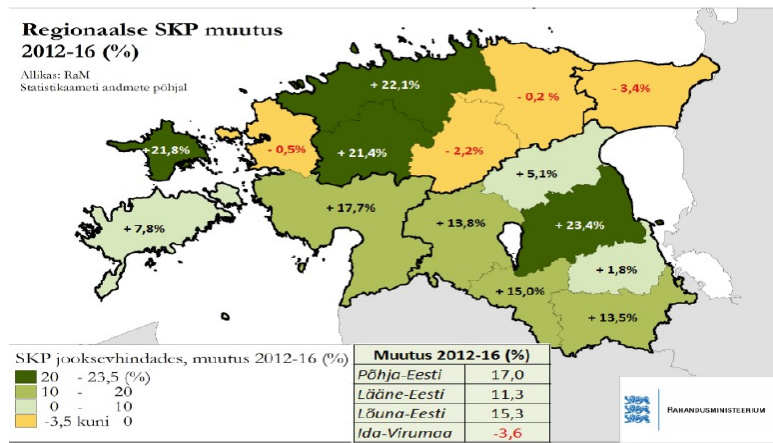
- Eesti majanduse ülevaade

Rahandusministeeriumi 2018. aasta kevadise majandusprognooi kohaselt kasvas Eesti majandus 2017. aasta viimases kvartalis kiiresti ehk 5% aasta ja 2,2% kvartali arvestuses. SKP reaalkasv 2017. aasta kokkuvõttes ületas prognoositut ning ulatus 4,9%-ni ja nominaalne kasv 9%-ni. Majanduskasv põhines peamiselt sisenõudlusel, kuid jätkus ka ekspordi kasv. Tegevusalades toodetud lisandväärtuse kasv kiirenes 2016. aasta 1,5%-lt 5,6%-ni, peamisteks vedajateks olid ehitus ja valdavalt sisetarbimisele suunatud teenindusharud, nagu info ja side ning kutse- ja tehnikalane tegevus, mis tagasid kokku üle poole kogu lisandväärtuse juurdekasvust.

OECD ennustab Eesti majandusele aeglast kasvu: 2018. aastal 3,7% ja 2019. aastal 3,2%, kuna töajõud väheneb. Eratarbimine suureneb tänu üksikisiku tulumaksu vähenemisele ja palgakasvule. Euroala paranenud majanduskasv stimuleerib ekspordi ja seda vaatamata tööajõu kallinemisele.

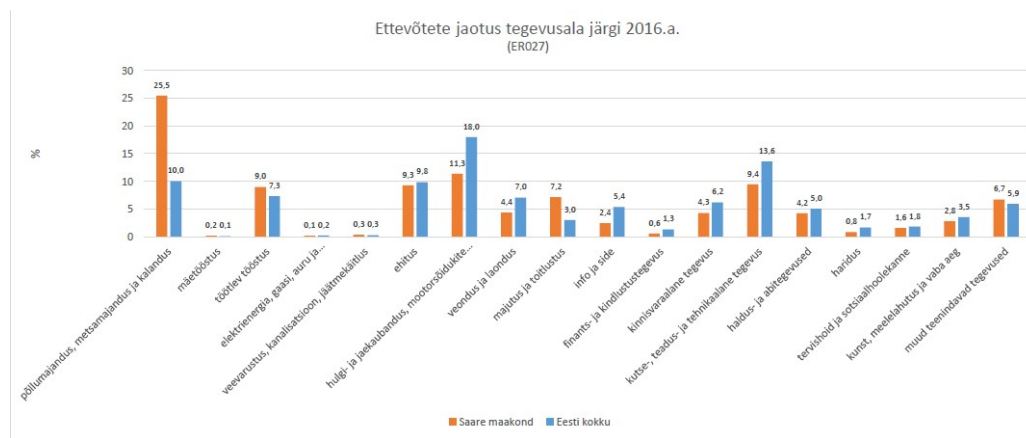
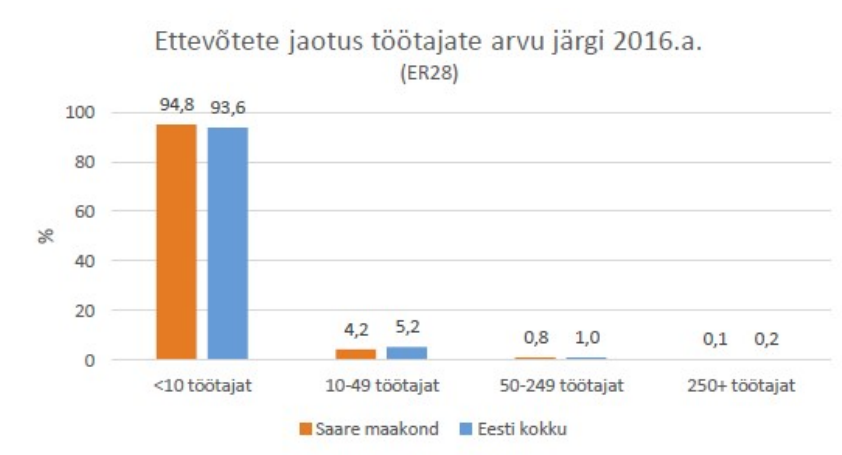
Rahandusministeeriumi prognoosi kohaselt jääb majanduskasv ka 2018. aastal tugevaks (4%), kuid 2019–2020 on oodata majanduskasvu aeglustumist. Majanduskasvu peaks nendel aastatel toetama töötlev tööstus ja ekspordile orienteeritud teenindusvaldkonnad. Tugev nõudlus toob kaasa investeerimisaktiivsuse ja tarbimisvõime suuremise, mis avaldub kaubanduse, ehituse ja teiste peamiselt sisenõudlusest sõltuvate valdkondade kasvus. Töötleva tööstuse toodang võib välis- ja sisenõudluse toel suureneda 2018. ja 2019. aastal 5–6%.

- Saare maakonna majanduskeskkonna ülevaade

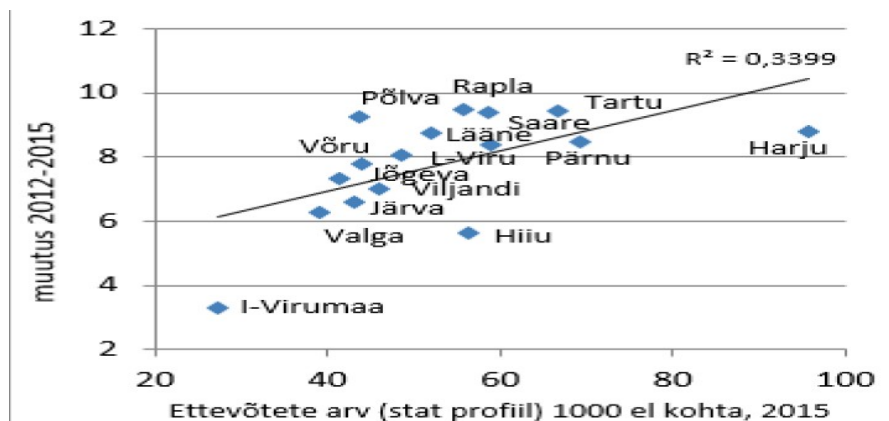

Saare maakonnas on kõige enam hõivatuid teenussektoris, seejärel tööstuses ja ehituses ning kõige vähem põllumajanduses, metsanduses ja kalanduses. Analüüsidest majanduskeskkonda tervikuna, kasutades SKP näitajaid, on väljaspool Harju- ja Tartumaad loodud SKP osatähtsuse vähenemine olnud pärast 2012. aastat pidevalt jätkuv trend. Pärast 2012. aastat on SKP kasv olnud kõige kiirem just pealinnapiirkonnas ja Tartumaal ning aeglasem teistes toimepiirkondades (eriti Saare-, Hiiu- ja Lääne-Virumaal). SKP kogusummana on Saare maakonnas aastatel 2012–2016 kasvanud 108%.

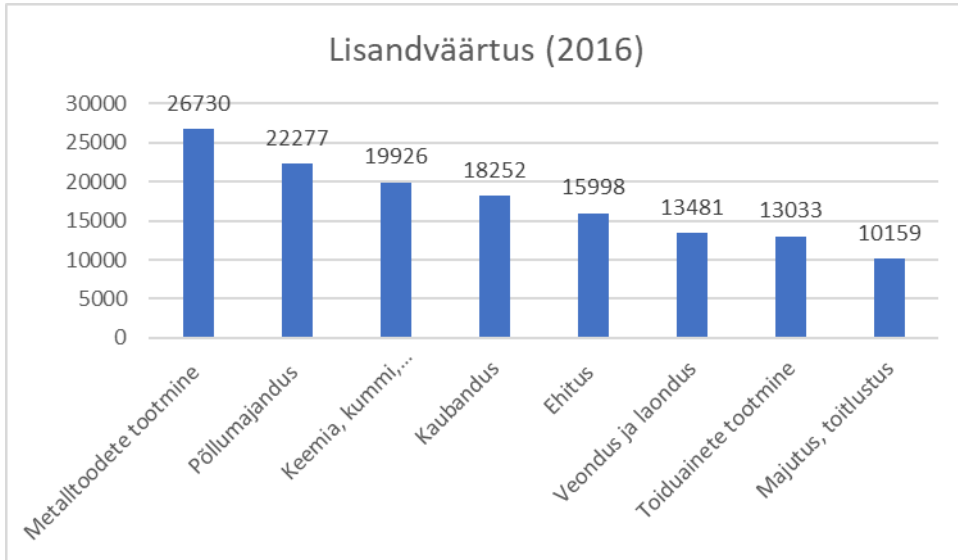
Saare maakonna ettevõtete iseloomustus:

Ettevõtlusaktiivsus on pärast 2010. aasta majanduskriisi olnud kasvavas trendis ning see näitaja väljaspool Harju- ja Tartumaad on liikunud järk-järgult Eesti keskmisele lähemale.

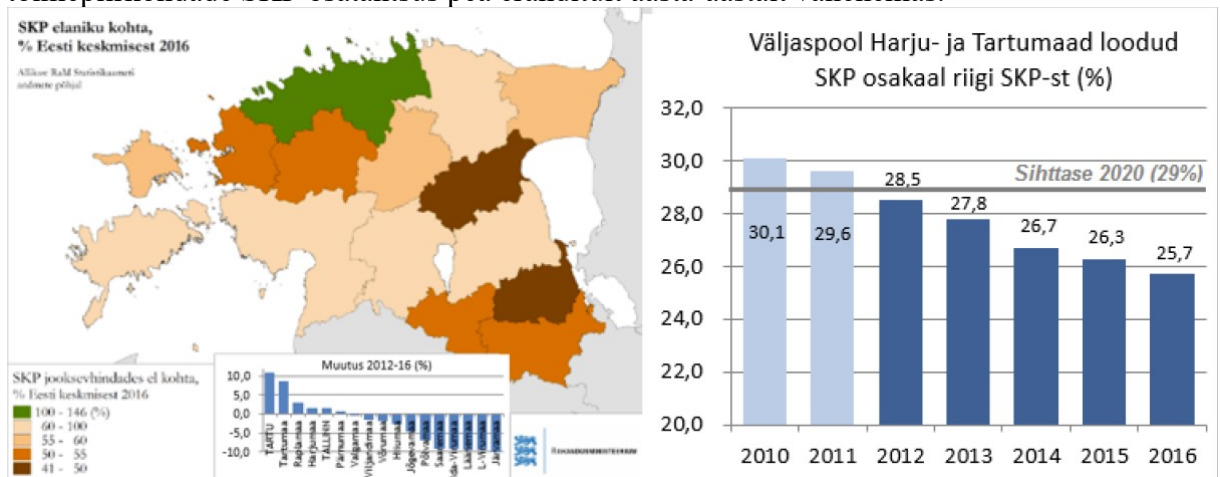
Eesti regionaalarengu strateegias 2014–2020 (ERAS-is) esitatud analüüs (https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/eras_2016_a_seirearuande_dokument_2.pdf) näitab, et maakondade keskmine brutopalk on tugevalt seotud maakonna ekspordituluga töötaja kohta, ja statistika näitab ka seda, et ekspordi kasv toob kaasa brutopalka kasvu. Seega on oluline, et ettevõtlusarengule suunatud toetused ja tugitegevused suunaksid piirkondade ettevõtteid enam välisurgudele mõtlema ja vastavad toetusmeetmed arvestaksid hindamiskriteeriumides toetatava ettevõtte, teenuse või lahenduse ekspordipotentsiaali.

Vaadeldes Saare maakonna ettevõtete lisandväärtust tegevusalade järgi, on tegemist suhteliselt madala lisandväärtusega tegevusaladega. Kõige kõrgem lisandväärtus töötaja kohta on metalltoodete tootmises ning kõige madalam majutuses ja toitlustuses. See peegeldub omakorda ka maakonna madalas keskmises palgatasemes. Strateegilises vaates ongi väljakutseks, kuidas Saare maakonda juurde luua kõrgema lisandväärtusega töökohti.

Rahandusministeerium toob ERAS-i täitmise 2017. aasta aruandes regionaalarengu arengut hinnates välja järgmised aspektid:

- Tervikuna on regionaalsed erinevused Eestis endistviisi suured ja olulist nihet ühtlasema territoriaalse arengu suunas strateegia seniste tegevuste tagajärjel aset leidnud ei ole.
- Tallinna ja Tartu linnapiirkondades loodud SKP jõulisema kasvu taustal on muude toimepiirkondade SKP osatähtsus pea eranditult aasta-aastalt vähenemas.

- Saare maakonna majandus- ja ettevõtluskeskkonna väljakutsed

Saare maakonna ettevõtlussektori esindajad on nimetanud järgmisi väljakutseid:

- SKP langus võrrelduna Eesti keskmisega ühe inimese kohta on oluline näitaja ning vajab valla arengukava tasandil lahendamist.
- Peamiseks eesmärgiks peab olema kõrge lisandväärtusega, senisest keskmisest palgast kõrgema palgaga töökohtade loomine, mis aitaks meelitada juurde uusi töökäsi ja elanikke.
- Oluline roll Saaremaal töökohtade loomisel ja keskmise palga tõusul on tööstussektoril, mille osas tuleb tagada tugi nii uutele ettevõtetele (investoritele) kui ka tegutsevatele ettevõtetele, teadvustades rohkem riigi poolt ettenähtud meetmeid (digitaliseerimine jms).
- Saare maakonna madal keskmine palk on mõjutatud maakonna majandussektorite omapärast ning on tegevusvaldkondade lõikes suuresti erinev, kuid tuleb arvestada, et antud info kujundab maakonna ja valla mainet uute töökäte saamisel;
- Ettevõtluse ja majanduse arenguks on väga oluline regulaarsete rahvusvaheliste transpordiühenduste loomine (eelkõige lennuühendused), mis on vajalikud nii turismi kui ka töötleva tööstuse seisukohast.
- Fookusesse tuleb võtta ettevõtete ekspordivõimekuse suurendamine, sh teadus- ja arendustegevuse suurema osakaalu saavutamine ning koostöö kohaliku kompetentsikeskusega (Meremajanduskeskus).
- Kutseharidust tuleb senisest rohkem väärtustada.
- Turism on vallale oluline majandussektor, mille arendamises on senisest enam potentsiaali.
- Kõrgharidusega spetsialistidele on vajalik tagada tänapäevase elamispinna ja kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus.

- Parvlaevaühenduse väljakutsed

Kuivastu–Virtsu liinil on oluline nõudlusele vastava reise arvu ja teenuse kvaliteedi tagamine (2018. aasta suvel sõidab tippajal kolm laeva) ning tavareisijate ja raskeveokeid kasutavate ettevõtjate huvidega arvestamine. Triigi–Sõru liini sõidugraafik vajab tihendamist, suvisel tippajal peaks toimuma senise nelja edasi-tagasi reisi asemel kuus ning talvel igapäevaselt kaks edasi-tagasi reisi (praegu neljal päeval kaks ja kolmel päeval üks reis). Tegemist ei ole mugavusliiniga, vaid Sõru ja Triigi vaheline ühendus on oluline Saaremaa ja Hiiumaa jaoks nii majanduslikust kui ka sotsiaalsest aspektist. Riik võiks parvlaevaliikluses kasutusele võtta ühtse piletisüsteemi. Triigi–Sõru liinil ning saarte ja mandri vahelistel liinidel on erinevad vedajad, mis ei võimalda mugavat piletite ristkasutust või ringreisi planeerimist.

- Saare maakonna turismi väljakutsed

Saare maakonna turismisektori esindajad on välja toonud järgmisi turismivaldkonda iseloomustavaid asjaolusid (nii positiivseid kui ka negatiivseid):

- Puuduvad rahvusvahelised lennu- ja laevaliinid. Tallinna–Kuressaare liinil sõidab väike (19-kohaline) lennuk, mis teeb 12 lendu nädalas. Puudub ööpäevaringne parvlaevaühendus. Saaremaa–Hiiumaa vaheline praamiliiklus on hõre. Suur väljakutse merenduses on rahvusvaheliste liinide puudumine ja Saaremaa sadama marginaalne kasutus.
- Noored ei räägi reeglina üle ühe võõrkeele. Giidide keskmine vanus on kõrge. Tervikuna on probleemiks tööjõupuudus turismisektoris.

- Saaremaa kuulub UNESCO “Inimene ja biosfäär” võrgustikku, vastava kvaliteedimärgiga tunnustatakse saare keskkonda ja inimesi kui kestliku elustiili viljelejaid.
- Puutumatu loodus, suurepärased võimalused linnuvaatluseks (asukoht rändetee ääres), taimevaatluseks (nt orhideed), geoturism.
- Matkaradasid on, kuid teavitus on vähene, märgistus ja korrasolu kohati ebapiisav. Infomaterjalide puudus (kaasaegsed trükised, infotahvlid, viidad jne), infrastruktuur puudulik (linnutornid, varjed, telkimisalad).
- Madalhooajale suunatud loodusturismitooted ja -paketid praktiliselt puuduvad (nt toitlustusvõimalused väljaspool Kuressaaret). Madalhooajal puuduvad ruumid/hooned suuremate sündmuste korraldamiseks.
- EHTNE tootemärk, mis koondab kohalikke tootjaid, on olemas.
- Rahvakultuur ja traditsioonid on turistile vähe eksponeeritud.
- Sündmuseid kajastab õhinapõhine keskkond, st puudub keskne stabiilne keskkond. Talvel toimub erinevaid üritusi, aga nende kohta puudub laialdasem teavitus.
- Saaremaa on tuntud regionaalne bränd Eestis, vähene tuntus kaugemal, piiratud tuntus lähiturgudel (Soome, Läti, Leedu jne). Teiste maakondadega tugevnev konkurents. Turismiks suunatud turunduseelarve väga väike või pole õigesti suunatud.
- Potentsiaalseks arengusuunaks on terviseturismi edasiarendamine ja senisest suurem teadlikustamine.

Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Saaremaa ettevõtlust veab mitmekesine, traditsioonidele toetuv, ekspordiv ja innovaatiline tööstus.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Tulumaksulaekumine Saaremaa vallale (eurodes) (Allikas: Rahandusministeerium, aastane ja igakuine ülevaade)	23,36 mln (2017) 9,87 mln (jaanuar–mai 2018)	Suureneb 25%
Maakonna keskmine brutopalk (eurodes) (Allikas: Statistikaamet, aasta keskmine brutokuupalk täistööajaga töötaja kohta)	876 (2017)	Vähemalt 1500
Mediaanväljamakse (eurodes) (Allikas: Maksu- ja Tolliamet, maakonna näitaja II kvartali kohta).	958	Vähemalt 1500
SKP ühe elaniku kohta (eurodes) (Allikas: Statistikaamet, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	9735 (2016)	Vähemalt 15 000
Ettevõtete lisandväärtus (eurodes) (Allikas: Statistikaamet, maakonna näitaja, 20 ja enama töötajaga ettevõtted)	97,3 mln (2016)	Suureneb 10%
Tööviljakus hõivatute kohta lisandväärtuse alusel (Allikas: Statistikaamet, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	22 000 (2016)	Vähemalt 30 000
Registreerunud äriühingute arv (Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	288 (2017)	Hoida taset
Registreerunud äriühingute tulu (netokäive eurodes) (Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	595 607 865 (2016)	Suureneb 25%
Ettevõtluses hõivatute arv (Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	8372 (2016)	Hoida taset
Kinnisvaratehingute arv (Allikas: Statistikaamet, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	1707 (2016)	Suureneb 25%

Kinnisvara tehingute rahaline maht (eurodes) (Allikas: Statistikaamet, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	40,49 mln (2016)	Suureneb 25%
Ehitus- ja kasutuslubade väljastamise arv (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Kasutusse antud eluruumide pind 26 414 m ² (2017)	Suureneb 25%
TTÜ Meremajanduskeskuse lõpetanute osakaal, kes asub tööle/töötab Saaremaa ettevõtetes (Allikas: TTÜ Meremajanduskeskus, valla kohta)	60% (2018. aastal lõpetanutest)	75%
Teadus- ja arendusasutuste filiaalide arv (Allikas: TTÜ Meremajanduskeskus, valla kohta)	1	3
Rahvusvaheliste õppekavade arv (Allikas: TTÜ Meremajanduskeskus)	0	1
Ettevõtete ekspordikäive (eurodes) (Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	150,7 mln (2016)	Suureneb vähemalt 30%
Eksportivate ettevõtete arv (Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)	244 (2016)	Hoida taset
Lairiba internetiühendustega leibkondade osakaal kõigist leibkondadest (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta)	83,6% (2017)	87%

1.1. Innovatsioon.

Tegevus 1.1.1: Kõrgtehnoloogiliste (toote)arendusvõimaluste väljaarendamine, tehnoloogia-siirde ning tootearenduse toetamine teadus- ja arendustegevusega.

Tegevus 1.1.2: Kaugtöövõimaluste tekkimise soodustamine ja vastava taristu loomine.

Tegevus 1.1.3: Ettevõtete innovatsioonifondi loomise analüüsi läbiviimine.

Tegevus 1.1.4: Noorte ja laste ettevõtlusalase hariduse toetamine.

Tegevus 1.1.5: Loomemajanduse ja -inkubaatorite algatamise soodustamine.

Tegevus 1.1.6: Toetusmeetmete info koondamise analüüs ja ettepanekute tegemine.

Tegevus 1.1.7: Arengukiirendi kontseptsiooni analüüs ja vastavate ettepanekute tegemine.

Tegevus 1.1.8: Kiire andmesideühenduse rajamise soodustamine.

1.2. Ettevõtluse edendamine.

Tegevus 1.2.1: Kaasaegse elamufondi rajamine Saaremaa üürituru võimaluste parandamiseks.

Tegevus 1.2.2: Ettevõtluse arendamiseks vajalikud taristu loomise alased tegevused.

Tegevus 1.2.3: Välisdelegatsioonide vastuvõtmisel ja välisvisiitide korraldamisel ettevõtjate kaasamine.

Tegevus 1.2.4: Piirkonna võimaluste turundamine ja investoritele väärtuspakkumiste koostamine.

Tegevus 1.2.5: Tööstusalade loomiseks vajalike tegevuste elluviimine vallavalitsuse poolt.

Tegevus 1.2.6: Valla toetus ettevõtlusstipendiumitele (ettevõtja + kõrgkool + õppur).

Tegevus 1.2.7: Soodustingimustel hoonestusõiguse seadmise võimaluste analüüs.

Tegevus 1.2.8: Ekspordi suurenemist ja uutele turgudele sisenemist ning üldist turundustegevust toetavad tegevused ja ekspordi olulisuse teadvustamine.

1.3. Turundus.

Tegevus 1.3.1: “Ela, õpi, tööta” keskkonna tootestamine ja pidev uuendamine.

Tegevus 1.3.2: Meediapõhise välisturundustegevuse/digiturunduse läbiviimine.

Tegevus 1.3.3: Strateegiline ja trendidega kaasaskäiv sihtkohaturunduse meetmete (ja eelarve) ning pikemaajalise plaani rakendamine.

Tegevus 1.3.4: Saaremaiste toodete ja teenuste märgise „Saaremaa ehtne toode“ arendamine, tuntuse suurendamine ning koostöövõrgustiku jätkuv laiendamine.

Strateegiline eesmärk 2: Saaremaa on avatud saar, mis on regulaarliiniga ühendatud mitme Euroopa riigiga.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Liini Kuressaare–Tallinn–Kuressaare lendude arv nädalas (Allikas: vallavalitsus)	12 (2018)	Vähemalt samal tasemel
Reisijate arv Kuressaare–Tallinn–Kuressaare lennuliinil (Allikas: vallavalitsus)	15 958 (2017)	Suureneb 200%
Regulaarsete rahvusvaheliste lennuühenduste arv (Allikas: vallavalitsus)	0	1
Regulaarsete rahvusvaheliste laevühenduste arv (Allikas: vallavalitsus)	0	1
Kruisilaevade külastuste arv Saaremaa sadamas aastas (Allikas: Tallinna Sadam, 1 kord aastas)	9 (2018)	20
Reisijate arv kruisilaevadel (Allikas: Tallinna Sadam, 1 kord aastas).	2920 (2018)	Suureneb 25%
Reisijate arv Kuivastu–Virtsu–Kuivastu parvlaevaliinil (Allikas: Maanteeamet)	1,66 mln	Suureneb 25%
Väljumiste / edasi-tagasi reiside arv päevas Triigi–Sõru parvlaevaliinil suveperioodil (Allikas: vallavalitsus)	4	6
Väljumiste / edasi-tagasi reiside arv päevas Triigi–Sõru parvlaevaliinil talveperioodil (Allikas: vallavalitsus)	4 päeval 2 korda päevas, 3 päeval 1 kord päevas	Iga päev vähemalt 2 korda

2.1. Siseriiklikud ja rahvusvahelised ühendused.

Tegevus 2.1.1: Vallavalitsuse, ettevõtjate ja kolmanda sektori tegevused rahvusvaheliste regulaarsete lennuliinide käivitamiseks.

Tegevus 2.1.2: Vallavalitsuse, ettevõtjate ja kolmanda sektori tegevused rahvusvaheliste regulaarsete laevaliinide käivitamiseks.

Tegevus 2.1.3: Kogukonna vajadustele vastavate lennuühenduste kättesaadavuse ja kvaliteedi arendamine.

Tegevus 2.1.4: Lennupiletite ostusüsteemi liitmine rahvusvaheliste broneerimissüsteemidega.

Tegevus 2.1.5: Kogukonna vajadustele vastava parvlaevühenduse kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine mandriga.

Tegevus 2.1.6: Kogukonna vajadustele vastava parvlaevühenduse kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine Hiiumaaga.

Tegevus 2.1.7: Laevühenduse taastamine Lätiga.

Tegevus 2.1.8: Saaremaa sadama kasutuse soodustamine kaupade ja turistide veoks.

Strateegiline eesmärk 3: Saaremaa on rahvusvaheliselt tuntud kui tugev kvaliteedimärk ja turismisihtkoht.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Turismist saadav tulu ühe elaniku kohta (Allikas: vallavalitsus)	Metoodika töötatakse välja ja algtase määratakse 2019	Seatakse 2019
Õöbimiste arv aastas (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta)	164 272 (2017)	Suureneb vähemalt 20%

Välituristide ööbimiste osakaal kõigist ööbimistest (%) (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta, 2018 jaanuar-aprill)	Soome ööbimised: 4724 Venemaa: 2113 Läti: 3694	Kasv 5% aastas kõigi turismilähtekohtade osas
Hooajavälise perioodi (jaanuar–mai ja september–detsember) ööbimiste osakaal kõigist ööbimistest (%) (Allikas: MTÜ Visit Saaremaa, maakonna kohta)	50%	Kasv 5% aastas
Koht siseturismis sihtkohana (majutatud inimesed) (Allikas: MTÜ Visit Saaremaa, maakonna kohta)	2017 5. sihtkoht (eespool Tallinn, Ida-Virumaa, Pärnu, Tartu)	1. koht
Piirkonnamärgise “Saaremaa ehtne toode” kandjad (Allikas: SKK, 1 kord aastas)	103 (2018)	Suureneb 10%

3.1. Turismi toetav haridus.

Tegevus 3.1.1: Tegelemine aktiivse õpilasvahetusega ja lektorite vahetustega, liitumine rahvusvaheliste keeleõppeprogrammidega.

Tegevus 3.1.2: Valikainena keeleõppe ja giidiõppe sisseviimise soodustamine.

3.2. Jätkusuutlik turism, loodusturism.

Tegevus 3.2.1: Saaremaast kestliku turismi sihtkoha kujundamine.

Tegevus 3.2.2: Saaremaa kui UNESCO “Inimene ja biosfäär” programmiala tuntuse loomine kui mitmekesise ja hoitud looduse ning põneva pärandkultuuriga sihtkoht, mis tegeleb aktiivselt programmialast teavitamisega.

Tegevus 3.2.3: Turismiettevõtjate teavitamine kestliku turismi olulisusest, väljunditest ja võimalustest, sh tootearenduslikud koolitused.

Tegevus 3.2.4: Saaremaa kui loodussõbraliku saare kujundamine, kus on valdavad ja esirinnas jätkusuutlikku turismi edendavad teadlikud ettevõtjad.

Tegevus 3.2.5: Saaremaa kui kilekotivaba ja plastiknõude vaba saare kontseptsiooni rakendamisele kaasaaitamine.

Tegevus 3.2.6: Kohalike elanike ja turistide teavitamine säästva eluviisi ning turismi hüvedest asjakohaste jaotusmaterjalide, pakettide, kampaaniate ja keskkonnahariduslike õppeprogrammide kaudu.

Tegevus 3.2.7: Matkaradade ja puhkekohtade kaardistamine, hooldamine ning nende kohta info levitamine (koostöös Riigimetsa Majandamise Keskuse ja Keskkonnaametiga).

Tegevus 3.2.8: Tänapäevaste infomaterjalide, väliekspositsioonide ja atraktsioonide loomine ning arendamine.

3.3. Toidukultuur.

Tegevus 3.3.1: Kohalike toidutootjate väärtustamine, kohaliku turu käivitamine ja ühisturunduspunktide loomise soodustamine.

3.4. Kultuuripärand/pärandturism.

Tegevus 3.4.1: Pärandkultuuri tutvustamiseks vajalike tegevuste toetamine.

Tegevus 3.4.2: Identiteedi väärtustamine hariduse ning nutikate ja kaasaegsete lahenduste kaudu

Tegevus 3.4.3: Olemasolevate kultuuriväärtuste atraktiivsemaks ja kaasaegsemaks muutmise toetamine, et saavutada korduvkülastusi.

3.5. Sündmused, elamused, tervis.

Tegevus 3.5.1: Aastaringsete kvaliteetsete kultuuri- ja spordisündmuste korraldamise toetamine.

Tegevus 3.5.2: Olemasolevate kvaliteetsete sündmuste korraldamise toetamine.

Tegevus 3.5.3: Uute traditsioonide tekitamise toetamine, mitmekeelse sündmuste keskkonna loomise toetamine.

Tegevus 3.5.4: Hooaega pikendavate ürituste ja kogukonna algatuste toetamine.

3.6. Saaremaa bränd.

Tegevus 3.6.1: Kaugturgudele sisenemise toetamine koostöös Eesti turismivaldkondade riiklike organisatsioonidega.

Tegevus 3.6.2: Maakonna positiivse kaubamärgi hoidmise, arengu ja tugevdamisega ning järjepidevalt kommunikatsioonistrateegiaga tegelemine, arvestades paindlikult maailmas muutuvaid trende.

Tegevus 3.6.3: Turunduseelarve järjepidev tagamine ja järk-järguline suurendamine.

Tegevus 3.6.4: Sadamavõrgustiku ja purjetamisvõimaluste, sh regattide turundamine.

Taristu ja keskkond

Valdkonna lähtepeitsioon perioodiks 2019–2030

- Teed ja tänavad

Avalikult kasutatavaid teid (valla omandis või lepinguga antud eraisikute poolt avalikku kasutusse) on Saaremaa vallas 2018. aasta seisuga kokku *ca* 1550 km, sellest mustkatttega *ca* 350 km. Kruusateed on suures ulatuses kehvast seisust. Tänavaid on kokku 135,6 km. Kuressaare tänavad on kohati väga ebatasased ja esineb palju probleeme sademevee ärajuhtimisega. Vallas on avalikult kasutatavatel teedel kokku 20 silda ja nende tehniline seisukord on enamuse puhul hindamata.

Vastavalt omavalitsuste ühinemislepingule tuleb teede hooldamisel, sh teede talihooldusel, võtta miinimumtasemeks enne ühinemist kehtinud põhimõtted ja kvaliteedinõuded. Teede remondiks ja hoolduseks vajalikud raha tuleks piirkondadele tagada vähemalt 2016. aasta riigieelarvest selleks eraldatud toetuse ning haljastus- ja heakorratöödeks vähemalt 2016. aasta eelarvetes eraldatud mahus.

Tuleb läbi viia valla teedevõrgu analüüs ja hinnata teede seisukorda. Erateed, mille puhul on suurem avalik huvi (nt kalmistute ja turismiobjektide juures), on vaja vormistada notariaalsete lepingutega valla avalikeks teedeks. Püüasustusega piirkondades vallale kuuluvad teed ja suurema avaliku huviga objektideni viivad teed tuleb viia tolmuva kätte alla. Selleks on eelnevalt vaja koostada valikukriteeriumid ja pingerida. Regulaarselt tuleb puhastada teede maa-alasid võsast ja välja ehitada sadeveekraave ning rekonstrueerida truupe. Samuti on vaja avada uusi karjääre, millest saab kaevandada kruusateedele vajalikku kruusa.

Kergliiklusteede võrgu laiendamiseks tuleb tõhustada koostööd riigiga ning uusi arendusi planeerida vajadusanalüüsi ja vastava pingerea alusel. Saaremaa valla kergliiklusteede võrgustiku, parandamist vajavate sildade ja teede potentsiaalsete investeeringuobjektide loetelu, mille kohta tuleb koostada realistlik pingerida vastavalt avalikule huvile ja investeeringuobjekti kulutõhususele, on toodud Saaremaa omavalitsuse ühinemislepingu lisas 2. Antud loetelu saab olla investeerimisobjektide pingerea moodustamise aluseks, kuid

pingerida ise peab olema pidevas täienemises vastavalt tegelikele vajadustele ning koostatud uuringutes ja analüüsid esitatud ettepanekutele. Pingerida tuleb üle vaadata igal aastal.

- Ühisveevärk ja kanalisatsioon

Pärast Saaremaa omavalitsuste ühinemist tegeleb vesivarustuse ja kanalisatsiooni (ühisveevärk ja -kanalisatsioon ehk ÜVK) haldamise ning arendamisega edasi AS Kuressaare Veevärk. Kui enne ühinemist ei kuulunud AS-i Kuressaare Veevärk aktsionäride hulka Torgu ja Laimjala vald, siis nüüd on plaanis koondada teenuste osutamine Saaremaa vallas ühtseks tervikuks nii organisatsiooniliselt kui ka tehnoloogiliselt ning kaotada piirkondlik mahajäämus, mis on kõige suurem endise Laimjala valla territooriumil (Audla ja Laimjala veehaarded). Seetõttu on otstarbekas korraldada ümber ka vallale kuuluvad kommunaalmajandusettevõtted, et saavutada parem teenuskvaliteet ning ettevõtete tõhusam toimimine ja arendamine läbi mastaabiefekti.

ÜVK teenuste osutamiseks vajaliku infrastruktuuri koondamine AS-i Kuressaare Veevärk omandisse endiste omavalitsuste valdustest on plaanis ellu viia aktsiakapitali laiendamise vormis.

2018. aastal ei kata kehtivad vee- ja kanalisatsiooniteenuste hinnad amortisatsiooniks vajalikke investeeringuid ega taga pikemas perspektiivis vastuvõetava hinnaga teenust. Seetõttu on vaja ühtlustada vallas veeteenuste hind ning seda kas absoluuthinnana üle Saaremaa või teenuse ühtse hinna baasil maapiirkondades ning paralleelse hinnatasemena Kuressaares. Kumba varianti kasutada, sõltub kohaliku omavalitsuse otsusest.

Vajalik on kogu valla territooriumi hõlmava ÜVK arengukava koostamine ja seonduvate õigusaktide (liitumis- ja kasutamiseeskirjad jmt) ajakohastamine. Samuti tuleb kokku leppida ÜVK-ga liitumise põhimõtted uutes elamuehituspiirkondades, et tagada nõuetele vastavate vee- ja kanalisatsiooniteenuste jätkusuutlikkus.

- Energia- ja soojamajandus

Prognoosi järgi on AS-il Kuressaare Soojus 2018. aasta lõpuks Kuressaares ja Kudjapel hooldada 34 km soojatorustikke, millest on renoveeritud umbes 22 km. Orissaares on 2018. aasta seisuga 2750 meetrit soojatorustikke, millest on renoveeritud 1290 meetrit.

Pärsama ja Leisi katlamajades kasutatakse kütusena hakkepuitu ja soojatorustikud on 100% eelisoleeritud.

Kärlal, Sõmeral ja Salmel osutab 2018. aasta juulikuu seisuga teenust SW Energia, pikemas perspektiivis on otstarbekas viia keskkütteteenuse osutamine kogu Saaremaal AS-i Kuressaare Soojus juhtimise alla, mis tagab ühtlase kvaliteedi ja hinnastamis põhimõtetele teenuse osutamise ning kindlustab selle jätkusuutlikkuse.

Puidu kasutuselevõtt kütusena on otstarbekas kõikjal, kus praegu kasutatakse kütteõli või kivisütt. Enne kasutatavate küttesüsteemide väljavahetamist on vaja teha analüüs, et leida optimaalne lahendus nii investeeringu maksumuse kui ka edasiste käidukulude osas. Osades kohtades on ilmselt otstarbekas võtta hoonete kütmisel ja sooja tarbeveega varustamisel keskkütte asemel kasutusele lokaalsed soojuspumbad vmt küttelehendused.

- Tänavavalgustus

Tänavavalgustus on vallas ebaühtlaselt arendatud ja põhineb valdavalt vananenud tehnoloogial, mille ülalpidamiskulud on kõrged. Aastatel 2014–2015 rekonstrueeriti Kuressaare linna tänavavalgustus: vahetati välja kõik enne 2007. aasta septembrit paigaldatud valgustid (kokku 2661 ehk umbes 75% Kuressaare tänavavalgustitest) ning asendati enamik maste ja kaableid. Uued LED-valgustid on varustatud kontrollritega ja keskse juhtimissüsteemiga, mistõttu elektrikulu vähenes pärast renoveerimist ligikaudu 70%.

Aastatel 2015–2018 on Kuressaares asendatud umbes 100 valgustit uute LED-valgustitega ning 50 valgustis on vanad naatriumlambid asendatud LED-lampidega.

AS Kuressaare Soojus jätkab tänavavalgustuse uuendamisega kogu Saaremaal.

- Sadamad

Saaremaa rannikul asuvate sadamate olukord on 2018. aasta seisuga väga varieeruv. On tiipsemel ja renoveerimise lõpusirgel olev Mõntu sadam, väga heas korras ja pidevalt arenevad AS-ile Saarte Liinid kuuluvad sadamad, ning kõigile standarditele vastavad väikesadamad, mille parimateks näideteks on Soela, Lõmala, Atla ja Rannaugu sadam.

On sadamaid, mille arendamine peab olema Saaremaa valla prioriteet, kuid mille praegust olukorda ei saa pidada rahuldavaks.

Sõrve säärest lääne pool puudub praegu harrastusmeresõitjatele sobiv varjusadam, sest ainsana reaalselt kõne alla tuleva Kaunispe sadama kai on lagunemas, faarvaater ja sadamabassein süvendamata ning puudub navigatsioonimärgistus. Et Kaunispe täidaks oma asukohast tulenevat rolli, peab faarvaatri ja sadamabasseini sügavus olema vähemalt 3 meetrit.

Meresõiduohutuse, rahvusvahelise mereturismi ja kalapüügi seisukohast strateegilise asukohaga Varese sadamas on käimas sisuliselt uue ja kõigile nõuetele vastava sadama rajamine.

Ida-Saaremaa kalanduse vajadusteks sobivaima ajaloolise Taaliku sadama renoveerimine on pooleli. Ehitatud on tugevad muulid ja elektrivarustusega kaid, kuid puuduvad navigatsioonimärgistus, vajalikud sadamarajatised ning lossimisseadmed.

Orissaare jahisadama kaid vajavad renoveerimist, faarvaater ja sadamabassein süvendamist vähemalt 2,5 meetrini ning praegune puudulik navigatsioonimärgistus uuendamist, sest muidu pole kiiljahtidega saabuvatel külalistel Saaremaa idarannikul sobivat kohta sildumiseks.

Kõiguste sadamas, mis on Roomassaare kõrval parim varjusadam Saaremaa lõunarannikul ning toetab Ida-Saaremaa turismiettevõtlust, on käimas põhjalik renoveerimine.

Rannakalanduse seisukohalt väga tähtsa Nasva jõesadama arendamine on pooleli.

Sõrve tuletornist lääne pool asub kohalike kalurite initsiatiivil rajatud korralik betoonkai, mille pikendamine vaiadel konstruktsiooniga ca 20 meetri võrra looks tänu looduslikele

tingimustele suurepärase võimaluse nii mootor- kui ka väiksemate kiiljahtide sildumiseks Saaremaa ühe olulise turismiobjekti juures.

Saaremaal on ka kahetsusväärset vähekasutatavaid ja pigem perspektiivituud sadamaid, mis on rajatud nõukogude ajal looduslike tingimusi arvestamata. Kohaliku kogukonna vähenemine ja huvipuudus toovad ilmselt kaasa selliste sadamate hääbumise.

Samuti on ajaloolisi ja väikestele huvigruppidele armsaid sadamaid, mille renoveerimine on majanduslikult ebaratsionaalne. Perspektiivitu on Saaremaa sadamasse ehitatud väikelaevade ujuvkai. ENE–SSW sektori keskmise ja suurema kiirusega tuultega on lainetusele avatuse tõttu väikelaevade ning suuremate kiiljahtide seal seismine ohtlik, sageli ka võimatu.

2030. aastaks võiks kogu Saaremaa rannik olla kaetud varjusadamate võrguga, sadamate maksimaalse vahekaugusega 30 meremiili, kui geograafilised olud seda võimaldavad. Kogu ranniku ulatuses tuleb tagada otsingu- ja päästevõimekus ning navigatsioonimärgistus. Samuti peab jätkuma olemasolevate kohalike (küla)sadamate ning lautrite arendamine kohaliku kogukonna huvi olemasolul.

Kõigis sadamates tuleb tagada slipi olemasolu, mis võimaldab Politsei- ja Piirivalveametil ning vabatahtlikel merepäästjatel operatiivset päästepaadi veeskamist mereõnnetusele võimalikult lähedal ning mida saavad kasutada ka harrastusmeresõitjad ja -kalurid, kes veavad oma aluseid traileritel. Samuti on vaja parandada harrastusmeresõitjatele suunatud teavitustööd: luua meresõiduohutusosalast teavet, sadamainfot ja lootsijuhiseid kajastav veebileht, koostada ingliskeelne Saaremaa lootsiraamat ning paigaldada sadamatesse infotahvliid.

- Planeeringutegevus

Saaremaa valla maakasutust ja ehitustegevust reguleerivad kehtestatud detailplaneeringud ning ühinenud omavalitsuste varieeruva kvaliteediga üldplaneeringud, mis kehtivad kuni Saaremaa valla üldplaneeringu kehtestamiseni. Esmaseks ülesandeks planeeringuvaldkonnas on koostada Saaremaa valla üldplaneering, mille eesmärk on valla ruumilise arengu põhimõtete ja suundumuste määratlemine. Vallavalitsuses on vaja luua piisavalt täpne ja põhjalik geoandmebaas, kust saab operatiivselt infot kõigi planeeringutega seotud küsimuste kohta. See soodustab piirkondlikult tasakaalustatud ruumilise planeerimise elluviimist, mis arvestab valla eeliseid ja võimalusi.

- Ühistransport

Kommertsalusel bussiliiklus toimub Tallinna ja Tartu suunal, lisaks on Kuressaarel bussiühendus Valga ja Paidega. Kaugliinibussidega saavad Kuressaarde ja tagasi sõita ka Muhu valla ning Orissaare ja Valjala piirkonna elanikud. Oluline on tagada piisava sagedusega ja valla erinevates piirkondades elavate reisijate vajadusi arvestav sõidugraafik.

2018. aasta kevadel läbi viidud maakondliku ühistranspordiuringu käigus selgus, et hetkeolukorraga ollakse üldiselt rahul, põhiprobleemidena nimetati ühenduste vähesust, pikki sõiduaegu ning ebasobivaid väljumisaegu. Reisijate arv maakondlikel busliinidel on pidevalt vähenenud: 2010. aastal oli 713 183 ja 2017. aastal 491 174 sisenemist. 2018. aasta esimese nelja kuuga oli *ca* 11 000 sisenemist vähem kui samal perioodil aasta varem. Bussireisijate arvu ei ole vähenenud üksnes Saare maakonnas, vaid enamikus Eesti hajaasustusega

piirkondades. Hõre liinivõrk ei suuda konkureerida isikliku sõiduauto kasutamisega. 1. juulist 2018 saab maakonnaliinidel sõita tasuta, mis võib mõnevõrra suurendada ka sõitjate arvu.

Saaremaa vald korraldab lisaks maakonnaliinidele ka vallaliinide, sotsiaalliinide ja õpilasliinide toimimist. Nende liinide puhul ostetakse teenust nii sisse kui ka kasutatakse vallale kuuluvaid busse. Õpilastranspordi puhul on vaja otsustada, kas valla jaoks on parim praegune süsteem, ainult teenuse tellimine või üksnes enda bussipargile üleminek.

Suur väljakutse on erineva nimetusega transpordiliikide võrgustiku ühendamise ja killustatuse vähendamine. Sotsiaal-, õpilas- ja ühistranspordi korraldamine, liikumine ja rahastamine ei peaks olema eraldi alustel, vaid toimima ühtsena. Praeguses õigusruumis on see sõidukite suurusele, peatuskohtadele ja liinide rahastamisele kehtestatud reeglite tõttu võimalik vaid osaliselt.

Saaremaa vallas on plaanis ellu viia nii sotsiaaltranspordi kui ka nõudetranspordi pilootprojektid, millega loodetakse jõuda lähemale transpordikorralduse terviklikule lahendusele. Samas tähendab senisest palju parema teenuse pakkumine ka suuremat rahastamisvajadust.

Lisaks bussitranspordile on vaja tagada laevaühendus valla väikesaartega liinidel Roomassaare–Abruha ja Papissaare–Vilsandi.

- Jäätmekäitlus

2018. aasta seisuga asub Saaremaa vallas kaks jäätmejaama, ka on vald suhteliselt hästi kaetud pakendipunktide võrgustikuga ja suuremal osal territooriumist toimib korraldatud jäätmevedu. Samas on probleeme, mida saab lahendada järgmiste investeeringutega: kahe täiendava jäätmejaama (Leisi ja Lääne-Saaremaa piirkond) rajamine teenuse parema kättesaadavuse tagamiseks, haljastusjäätmete kompostimisvõimaluste loomine (eeldatava asukohaga Kudjapel) ja toidujäätmete kohapealse komposteerimisvõimekuse loomine (eeldatavalt Maasi jäätmejaama territooriumile) mandrile transportimise alternatiivina.

Samuti tuleb lahendada olukord, kus osa vallast (Lääne-Saaremaa) ei ole kaetud korraldatud jäätmeveoga.

Võimalikud lahendused jäätmekäitlusalastele probleemidele on valla enda kätes, see eeldab vallavolikogu ja -valitsuse otsuseid vastavate arengusuundade rakendamise ja investeeringute vajalikkuse kohta.

Pakendi kohapealse kogumise soodustamiseks vallas hajusalt paiknevate pakendipunktide asemel on lähiajal plaanis koostöös kahe pakendiorganisatsiooniga käivitada Kuressaare ja Kudjape piirkonnas pilootprojekt elanikelt kodudest pakendite tasuta vastuvõtuks. See peaks vähendama ka pakendipunktide ületäituvust, mis on pikka aega probleemiks olnud.

- Looduskasutus ja -kaitse

2018. aasta seisuga võib Saaremaa valla looduskasutuse ja -kaitse valdkonnas positiivsena välja tuua, et Keskkonnaameti ja Riigimetsa Majandamise Keskuse mastaapse alvarite taastamise projekti raames on uue ilme saanud sadu hektareid ajaloolisi karjamaid, tänu millele on tunduvalt paranenud nende alade seisund elurikkuse hoidjatena. Saare maakonnas

on viimase paari aastaga taastatud ja uuesti karjatama hakatud ligikaudu 800 hektaril lookarjamaadel, mis on elurikkuse ohtruse seisukohalt teisel kohal pärast puisniite. See on oluliselt aidanud kaasa ka maapiirkondade ettevõtluse ja loodusturismi arenemisele.

Probleemidena võib välja tuua likvideerimist vajavad jääkreostusobjektid, tõhustamist vajab järelevalve pestitsiidide kasutamise üle põllumajanduses. Lisaks tuleb tõsta metsaomanike teadlikkust raiete teostamise kultuuri parandamise ja n-ö kõrvalsaaduste (nt hakkepuidutoore) turustamise võimalustest. Saareline eripära on kõrge ehitussurve rannaladele. Võimalikud lahendused kitsaskohtadele on teavitustegevuse tõhustamine ja koostöö edendamine erinevate ametiasustustega. Kaalutusotsustes tuleb võtta arvesse erinevaid keskkonnakaitselisi aspekte ning looduslikele ja ühiskondlikele oludele vastava kestliku majanduse edendamist.

- Joogi- ja reoveekäitlus

2018. aasta seisuga puudub Saaremaal veereostust põhjustav suurtööstus, veekogude seisund on üldiselt hea, on piisav kogus joogikõlblikku põhjavett, inimesed osalevad aktiivselt hajaasustuse programmis, et lahendada lokaalseid joogiveevarustuse ja reoveekäitluse probleeme.

Lahendamist vajavaks probleemiks on reovee kohtkäitlus, sest vallas on väga palju amortiseerunud ja ise rajatud ning nõuetele mittevastavaid süsteeme. Probleemiks on ka heitvee illegaalne purgimine, haljasaladele pumpamine ja põldudele laotamine. Probleemsed ja konfliktid olukorrad ilmnevad kõige sagedamini ajalooliselt tihedalt asustatud külates ning väga väikeste kruntidega detailplaneeringualadel, kuhu on suur surve rajada lokaalseid kohtkäitlussüsteeme. Kohalikud purglad ja reoveepuhastid peavad olema võimelised vastu võtma piirkonna reovett nii, et seda ei oleks vaja vedada valla teisest otsast Kuressaarde. Samuti on aktuaalne vooluveekogude seisundi parandamine – mitmel vooluveekogul on hädavajalik kallaste ja jõesängi puhastamine.

Probleemide lahendamiseks on vajalik inimeste teadlikkuse tõstmine ja järelevalve tõhustamine ning koostöö edendamine erinevate ametiasutustega. Samuti tuleb jätkata lokaalsete reoveesüsteemide rajamise ja rekonstrueerimise toetamist.

Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Kogukonna vajadustele vastav tänapäevane, kvaliteetne ja säästlik tehniline taristu ning energiatootmine ja pädevad planeerimisprotsessid.

Alaeesmärk 1.1: Kogukonna vajadustele vastav ja kaasajastatud teedevõrk.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Mustkatte alla viidud kruusateede kogupikkus (Allikas: vallavalitsus)	ca 350 km	ca 800 km
Valla kasutuses olevate karjäärde arv (Allikas: vallavalitsus)	2	3

Tegevus 1.1.1: Valla teedevõrgu analüüsi ja sildade seisukorra ekspertiisi läbiviimine investeringute kavandamiseks.

Tegevus 1.1.2: Avalikult kasutatavate kruusateede mustkatte alla viimine.

Tegevus 1.1.3: Kergliiklusteede võrgustiku laiendamine.

Tegevus 1.1.4: Teedevõrgu pidev kaasajastamine ja rekonstrueerimine.

Tegevus 1.1.5: Uute (kruusa)karjäärade kasutuselevõtmine.

Alaeesmärk 1.2: Kaasajastatud ühisveevärgi- ja -kanalisatsioonitaristu kogukonnale kvaliteetse teenuse pakkumiseks.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Probleemsete reoveepuhastite ja veehaarete arv (Allikas: vallavalitsus)	2	0
Amortiseerunud ÜVK-taristu kasutamine ekspluatatsioonis (% põhivarast, mis on amortiseerunud üle mõistliku kasutusea piiri) (Allikas: vallavalitsus)	8%	0%
Lahkvoolse sadeveesüsteemiga kaetus Kuressaares (% territooriumist) (Allikas: vallavalitsus)	60%	80%

Tegevus 1.2.1: Probleemsete reoveepuhastite ja veehaarete rekonstrueerimine.

Tegevus 1.2.2: Ühisveevärgi- ja -kanalisatsioonitorustike ning seadmete uuendamine tiheasustusaladel.

Tegevus 1.2.3: Jätkusuutliku ning kvaliteetse ühisveevärgi- ja -kanalisatsiooniteenuse osutamise tagamine.

Tegevus 1.2.4: Lahkvoolse sadeveesüsteemi rajamine.

Tegevus 1.2.5: Ühisveevärgi- ja -kanalisatsiooniteenuse hinnastamispõhimõtete ajakohastamine.

Tegevus 1.2.6: Võimaluste otsimine lokaalsete reoveekäitlussüsteemide rajamiseks.

Alaeesmärk 1.3: Jätkusuutlik soojamajandus ja tõhus kaugküttetarne.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Kuressaare kaugküttetorustike soojakadu (% meetri kohta aastas) (Allikas: vallavalitsus)	15% (12000 MWh)	10% (8000 MWh)
Orissaare kaugküttetorustike soojakadu (% meetri kohta aastas) (Allikas: vallavalitsus)	22% (800 MWh)	14% (500 MWh)

Tegevus 1.3.1: Kaugküttepiirkondade koordineeritud arendamine.

Tegevus 1.3.2: Katlamajade ja soojatorustike renoveerimine ning seadmete uuendamine.

Tegevus 1.3.3: Soojatorustike isoleerimine.

Tegevus 1.3.4: Kütteõli kasutavates katlamajades puidule üleminek.

Tegevus 1.3.5: Tänapäevaste tõhusate küttelahenduste ja uute alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmine.

Tegevus 1.3.6: Kaugküttepiirkondades soojusenergia võimalikult soodsa müügihinna kujundamine.

Alaeesmärk 1.4: Jätkusuutlik energiatootmine ning kulutõhus ja optimaalne tänavavalgustus-taristu.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Taastuvenergia osakaal kogu energiabilansist (Allikas: vallavalitsus)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018.	50%, sh transpordis vähemalt 20%
Kaasajastatud, uuel tehnoloogial (LED, päikesepaneelid jms) tänavavalgustuse taristu osakaal (Allikas: vallavalitsus)	65% (LED-ide osakaal kogu valgustite arvust)	90%

Tegevus 1.4.1: Taastuvate energiaallikate kasutuselevõtu edendamine ja toetamine erinevates sektorites (sh transport).

Tegevus 1.4.2: Hoonete energiatõhususe suurendamine.

Tegevus 1.4.3: Saaremaa energiabilansi ning taastuvenergia ja energiatõhususe rakenduskava koostamine.

Tegevus 1.4.4: Uute energiatehnoloogiate arendamine ja kasutuselevõtmine.

Tegevus 1.4.5: Energiaühistute ning väike- ja mikrotootmise edendamine.

Tegevus 1.4.6: Koostöö elektrivõrkude halduritega elektritaristu ülekandevõimsuste suurendamiseks ja jaotusvõrgu töökindluse tõstmiseks.

Tegevus 1.4.7: Energiaalane koostöö erinevate partneritega ning osalemine teadus- ja arendusprojektides.

Tegevus 1.4.8: Tänavavalgustustaristu kaasajastamine ning optimeerimine nutikaid ja energiasäästlikke lahendusi kasutades.

Alaeesmärk 1.5: Optimaalse tihedusega, nõuetekohane, turvaline ja toimiv sadamatevõrgustik.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Renoveeritud väikesadamate arv (Allikas: vallavalitsus)	3 renoveerimisel ja 4 kavandamisel	7
Renoveeritud või rajatud kohalike (küla)sadamate ja laurite arv (Allikas: vallavalitsus)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018.	12 sadamat 12 laurit
Nõuetekohase slipi ning esmase pääste- ja reostustõrjevõrgustusega sadamate osakaal kõigist sadamatest (Allikas: vallavalitsus)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018.	50%

Tegevus 1.5.1: Väikesadamate renoveerimine koos navigatsioonimärgistuse paigaldamisega.

Tegevus 1.5.2: Otsingu-, pääste- ja reostustõrjevõimekust toetava taristu rajamine.

Tegevus 1.5.3: Inglisekeelse Saaremaa lootsiraamatu koostamine ja avaldamine.

Tegevus 1.5.4: Meresõiduohutusosalast teavet, sadamainfot ja lootsijuhiseid kajastava veebilehe loomine.

Tegevus 1.5.5: Kohalike (küla)sadamate ja laurite renoveerimine ning rajamine.

Alaeesmärk 1.6: Objektiivsed ja pädevad otsustusprotsessid planeerimistegevuses.

Tegevus 1.6.1: Valla üldplaneeringu koostamine.

Tegevus 1.6.2: Geoinfosüsteemide koondamine ja kaasajastamine.

Strateegiline eesmärk 2: Vallaelanike ja külaliste vajadustele vastavad transpordiühendused.

Alaeesmärk 2.1: Toimiv ühistranspordivõrgustik.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Väljumiste arv päevas Kuressaarest Tallinnasse ja teistesse linnadesse (Allikas: tpilet.ee)	11 igapäevaselt, 13 tööpäeviti, 18 mõnel päeval nädalas	20
Reisijate arv (sisenejad) maakonnaliinidel (Allikas: vallavalitsus)	491 174 (2017)	713 000

Tegevus 2.1.1: Kaugliinivõrgu kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine.

Tegevus 2.1.2: Vallasisese liinivõrgu kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine.

Tegevus 2.1.3: Valla sotsiaal- ja õpilasliinide säilitamine.

Alaeesmärk 2.2: Piisava sageduse ja paindlikkusega mereühendus väikesaartega.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Reiside arv Roomassaare–Abruka liinil (Allikas: vallavalitsus)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018.	Hoida taset
Reiside arv Papissaare–Vilsandi liinil (Allikas: vallavalitsus)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018.	Hoida taset

Tegevus 2.2.1: Laevaühenduse tagamine valla väikesaartega.

Strateegiline eesmärk 3: Väärtustatud ja hoitud keskkond, jätkusuutlik looduskasutus ning keskkonnateadlikud elanikud.

Alaeesmärk 3.1: Korraldatud jäätmeveosüsteemiga hõlmatud elanikkond ja jäätmete suurenenud taaskasutus.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Korraldatud jäätmeveoga hõlmatud elanikkonna osakaal (Allikas: valla jäätmevaldajate register)	55%	98%
Valla territooriumil asuvate jäätmejaamade arv (Allikas: vallavalitsus)	2	4
Biojätmete kompostimisväljakute arv (Allikas: vallavalitsus)	0	1
Haljastusjätmete kompostimisväljakute arv (Allikas: vallavalitsus)	0	1
Olmejäätmete ringlussevõtu määr (Allikas: vallavalitsus)	30% ⁴ (2016)	65%

Tegevus 3.1.1: Korraldatud jäätmeveo rakendamine kogu vallas.

Tegevus 3.1.2: Jäätmejaamade rajamine.

Tegevus 3.1.3: Kompostimisväljakute rajamine.

Tegevus 3.1.4: Jäätmete taaskasutamise edendamine.

Alaeesmärk 3.2: Jätkusuutlik looduskasutus, väärtustatud pärandmaastikud ja suurenenud keskkonnateadlikkus.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Vallaelanike keskkonnateadlikkus (Allikas: valdkondlik hinnang, KKI andmed, rahvaküsitlus)	rahuldav	Hea
Pärandmaastike traditsiooniline kasutamine (Allikas: KeA andmebaasid; rahvaküsitlus)	hea	Hea

Tegevus 3.2.1: Keskkonnateadlikkuse tõstmine.

Tegevus 3.2.2: Saaremaale omaste looduskoosluste (sh pärandkooslused) säilitamine ja hooldamine ning merelahtede, Väikese väina ja jõesuudmete keskkonna olukorra parandamine.

Tegevus 3.2.3: Loodusväärtustega arvestamine planeerimisprotsessides.

Tegevus 3.2.4: Saaremaa kui ökosaare / roheline saare (sh kilekotivaba ja plastiknõude vaba saare) kontseptsiooni väljatöötamine ning rakendamine.

⁴ Eesti tervikuna.

Alaeesmärk 3.3: Kvaliteetne joogivesi ja nõuetekohane reoveekäitlus.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Kasutatavate puhastamiskohtade arv (Allikas: puhastihaldajate tagasiside)	2	4–5
Nõuetekohane reoveekäitlus (Allikas: valdkondlik hinnang, KKI ja KeA tagasiside)	kesine	Hea
Kvaliteetse joogivee kättesaadavus (Allikas: KeA Lääne-Eesti veemajanduskava)	hea	Hea
Pinnaveekogude üldine seisund (Allikas: KeA Lääne-Eesti veemajanduskava)	hea	Hea

Tegevus 3.3.1: Purgimise kättesaadavuse tagamine.

Tegevus 3.3.2: Reoveekäitluse arendamine.

Tegevus 3.3.3: Joogivee kasutatavuse ja kvaliteedi tagamine.

Tegevus 3.3.4: Veekogude soodsa seisundi tagamine.

Juhtimine ja koostöö

Valdkonna lähteotsioon perioodiks 2019–2030

- Vallavolikogu

Saaremaa Vallavolikogus on 31 liiget. Volikogu tööorganid on eestseisus, fraktsioon ja komisjon. Pärast 2017. aastal toimunud valimisi moodustati volikogu 10 alalist komisjoni: arendus- ja kommunikatsioonikomisjon, ehitus- ja keskkonnakomisjon, ettevõtlus- ja majanduskomisjon, haridus- ja noorsootöökomisjon, kultuuri- ja spordikomisjon, Kuressaare linnakodaniku komisjon, piirkondliku arengu ja külaelu komisjon, rahanduskomisjon, revisjonikomisjon, sotsiaal- ja tervishoiukomisjon. Volikogu eestseisusesse kuuluvad volikogu esimees, aseesimees ja fraktsioonide esimehed. 2017. aasta valimiste järel on volikogus registreeritud neli fraktsiooni. Volikogu juurde on moodustatud valla noorte esinduskoguna Saaremaa valla noortevolikogu, mille eesmärk on kaitsta ja esindada valla noorte huvisid, rääkida kaasa valla noorsootöö korralduslikes küsimustes, julgustada noorte kodanikualgatusi ning kaasata noori vallaelu korraldamist puudutavatesse otsustusprotsessidesse.

- Osavallad ja kogukonnad / osavallakogud ja kogukonnakogu

Piirkondlike üksustena on Saaremaa vallas moodustatud 10 osavald (Kihelkonna, Laimjala, Leisi, Mustjala, Orissaare, Pihtla, Põide, Salme, Torgu, Valjala) ja üks kogukond (Lääne-Saare). Osavalla/kogukonna eesmärk on kohaliku initsiatiivi ja identiteedi hoidmine, elanike kaasamine kohaliku elu küsimuste otsustamisse ning piirkondlike huvide esindamine valla ülesannete täitmisel. Osavalla/kogukonna elanike esinduskoguks on osavallakogu/kogukonnakogu, kes aitab kujundada arvamusi ja anda piirkonna elanike tagasisidet otsustusorganitele. Osavalla- ja kogukonnakogu esimeestest on moodustatud ümarlaud.

- Vallavalitsus kui täitevorgan

Vallavalitsuse liikmete arvu ja struktuuri kinnitab vallavolikogu. Alates 2017. aasta novembrist on vallavalitsus 6-liikmeline: vallavanem ja viis abivallavanemat. Vallavanem on ametikohajärgselt ka Kuressaare linnapea.

- Vallavalitsus kui ametiasutus

Saaremaa Vallavalitsuse kui ametiasutuse ülesanne on seadustes, ametiasutuse põhimääruses ja teistes õigusaktides sätestatud pädevuse piires korraldus-, arendus- ning järelevalvetoimingute tegemine, lähtudes valla arengukavas toodud eesmärkidest. Ametiasutus täidab muid talle volikogu ja valitsuse õigusaktidega pandud ülesandeid. Ametiasutuse juht on Saaremaa vallavanem. 2018. aasta juulikuul seisuga on vallavalitsuse struktuuris kaheksa osakonda (arendus- ja kommunikatsiooniosakond, ehitus- ja planeeringuosakond, haridus- ja noorsootööosakond, keskkonnaosakond, kultuuri- ja spordiosakond, majandus- ja haldusosakond, sotsiaalosakond, tugiteenuste osakond) ja 12 teenuskeskust (Kihelkonna, Kärla, Laimjala, Leisi, Lümända, Mustjala, Orissaare, Pihtla, Pöide, Salme, Torgu ja Valjala). Vallavalitsuse kui ametiasutuse koosseisus on 220 teenistuskoha (90 ametikohta ja 130 töökohta).

- Vallavalitsuse hallatavad asutused

2018. aasta juulikuul seisuga on Saaremaa Vallavalitsusel 93 hallatavat asutust, mille hulgas on 35 haridusasutust (lasteaiad, koolid, huvikoolid), 3 noorsootööasutust, 27 rahvaraamatukogu, 19 kultuuri- ja spordiasutust, 6 hoolekandetasutust, 3 haldusasutust.

- Valla osalusega äriühingud ja mittetulundusühingud ning valla asutatud sihtasutused

2018. aasta juulikuul seisuga on Saaremaa vallal osalus 15 äriühingus ja sihtasutuses. Saaremaa vald on 10 mittetulundusühingu liige. Saaremaa valla poolt aktsiaseltsi, osaühingu, mittetulundusühingu ja sihtasutuse asutamise ning nendes osalemise tingimused ja kord on kehtestatud vallavolikogu määrusega.

- Liikmelisus organisatsioonides ja koostöövõrgustikes ning välissuhtlus

Saaremaa vald kuulub Eesti Tervislike Omavalitsuste Võrgustikku, Eesti Saarte Kogusse ning Eesti Linnade ja Valdade Liitu. Rahvusvahelistest organisatsioonidest on vald Läänemere saarte koostöövõrgustiku B7 liige ja Saarte Kogu kaudu osaleb Euroopa väikesaarte ühenduses ESIN. Ühinenud omavalitsustel oli mitmeid sõprusomavalitsusi, kelle osas toimub koostöösuhete ülevaatamine ja uutal alustel ümberkorraldamine.

- Kommunikatsioon ja avalikkuse kaasamine

Vallavalitsuse kommunikatsioonitegevus hõlmab sise- ja väliskommunikatsiooni, millel on mitmeid sihtgrupe: kõik valla elanikud, meediakanalid, erinevad organisatsioonid, MTÜ-d, teised kohalikud omavalitsused ja riigiasutused, mandril elavad saarlased, nn suvesaarlased ja potentsiaalselt Saaremaale elama asuvad inimesed. Valla peamised kommunikatsioonikanalid on valla veebileht, valla ajaleht, sotsiaalmeediakanalid. Lisaks kajastavad valla uudiseid ka maakonna ajalehed, kellele edastatakse pressiteateid. Vald toetab piirkondlike lehtede trükkimist ja levitamist. Kommunikatsiooni ja avalikkuse osas tuleb täpsemalt määratleda prioriteetsed sihtgrupid ning koostööpartnerid (nt Visit Saaremaa), kes aitavad valla sõnumeid edastada.

- Kodanikuühiskond

Saaremaa vallas on SA Saare Arenduskeskus andmetel 2018. aasta jaanuari seisuga kokku 867 MTÜ-d, kellest suurem osa tegutseb külaelul valdkonnas, kuid esindatud on 38 erinevat

tegevusvaldkonda. 2018. aastal lähtus Saaremaa vald MTÜ-de toetamisel ühinenud omavalitsuste kehtestatud kordadest. 2018. aasta septembris jõustub mittetulundustegevuse toetamise kord, mis reguleerib Saaremaa valla eelarvest mittetulundustegevuseks ette nähtud tegevus- ja projektitoetuste ning stipendiumide taotlemist, taotluste läbivaatamist, toetuste andmist ning toetuste kasutamise üle järelevalve teostamist.

- Rahvatervis ja siseturvalisus

Saare maakonnas on Eesti kõige madalam kuritegevus (1000 elaniku kohta 9 kuritegu aastas). Turvalisusega seonduv temaatika on Saaremaal juba aastaid väga heal tasemel. Suhteliselt väike kogukond on küllaltki kokkuhoidev ja elanikkond rahulike elukommetega, kuritegevuse tase on madal ning keskkond on turvaline nii lastele kui ka täiskasvanutele. Keskmise eluiga (meestel 75 aastat ja naistel 83 aastat) on Saare maakonnas kõrgem kui Eestis keskmiselt (meestel 73,2 aastat ja naistel 81,9 aastat), aga arenguruumi on tervena elatud aastate osas (Saare maakonnas meestel 56 ja naistel 57 aastat, Eesti keskmine meestel 53,9 ja naistel 57,4 aastat). Erinevad näitajad ning nende võrdlus Eesti keskmisega on esitatud Tervise Arengu Instituudi koostatud Saare maakonna tervise ja heaolu ülevaates 2018: http://www.terviseinfo.ee/images/M_images/Saaremaa_terviseylevaade_2018.pdf.

Rahvatervise ja siseturvalisuse valdkond on alates 2018. aastast ümber korraldatud, pärast haldusreformi ning maavalitsuste tegevuse lõpetamist täidavad neid ülesandeid maakonna kohalikud omavalitsused ühiselt. Koostöös Muhu ja Ruhnu vallaga on käivitatud siseturvalisuse nõukogu tegevus.

Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Saaremaa valla juhtimine lähtub inimkesksusest ja tasakaalustatud arengu põhimõtetest ning tagab Saaremaa kui terviku jätkusuutlikkuse.

Alaeesmärk 1.1: Motiveeritud ja pädevad teenistujad ning optimaalse struktuuriga tõhusalt toimiv vallavalitsus.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Vallavalitsuse teenistujate rahulolu tööandjaga (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Esimene uuring 2019, siis fikseeritakse baastase	Rahulolu tööandjaga on vähemalt 4 (5-pallisel skaalal)

Tegevus 1.1.1: Vallavalitsuse struktuuri ja ülesannete korraldamise analüüsimine asutuse optimaalse struktuuri tagamiseks.

Tegevus 1.1.2: IT-teenuste arendamine avalike teenuste osutamiseks ja sisemise töökorralduse optimeerimiseks (sh koostöö Eesti Linnade ja Valdade Liiduga ning IKT-valdkonda arendavate riigiasutustega).

Tegevus 1.1.3: Kodanikele suunatud e-teenuste ja nende rahastamise mudeli põhimõtete väljatöötamine.

Tegevus 1.1.4: Tekkepõhisele eelarvestamisele ja finantsaruandlusele üleminek valla raha kasutamisest selgema ülevaate andmiseks.

Tegevus 1.1.5: Teenistujate koolitamine ja arendamine ning motiveerimine.

Tegevus 1.1.6: Tänapäevase ja optimaalse töökeskkonna loomine.

Alaeesmärk 1.2: Tasakaalustatud ja kodanikulähedased otsustusprotsessid ning pädevad teenuskeskused tagavad valla efektiivse kohaloleku piirkondades.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Elanike rahulolu nende piirkonna teenuskeskuste teenustega (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Esimene uuring 2019, siis fikseeritakse baastase	Soovitusindeksi meetodil 9 (10-pallisel skaalal)

Tegevus 1.2.1: Elanikulähedaste teenuste osutamine teenuskeskustes.

Tegevus 1.2.2: Võimalusel teenuste osutamise delegerimine kodanikuühendustele ja erasektorile, tagades samas valdkonna strateegilise, professionaalse ja majanduslikult tõhusa juhtimise valla keskuse tasandil.

Tegevus 1.2.3: Teenuskeskuste piirkonnas töökorralduse kujundamine, tagamaks osavallakogude/ kogukonnakogu kaudu kohalike elanike kaasaraäkimise võimaluse kohalikes ja ülevallalistes otsustusprotsessides.

Tegevus 1.2.4: Osavallakogude võimalikult efektiivne tegevus inimestele kõige lähedasema otsustasandina.

Tegevus 1.2.5: Kuressaares töötavate vallavalitsuse spetsialistide regulaarne kaugtöö teenuskeskustes.

Alaeesmärk 1.3: Saaremaa Vallavalitsuse hallatavad asutused, valla osalusega äriühingud ja valla asutatud sihtasutused töötavad tulemuslikult ning panustavad Saaremaa arendamisse.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Asutuste poolt arengukavades seatud eesmärkide saavutamise määr (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Esimene uuring 2019, siis fikseeritakse baastase	80% seatud eesmärkidest on täidetud
Äriühingute tulemuslikkuse näitaja (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Metoodika töötatakse välja 2019	Sihttase seatakse pärast metoodika väljatöötamist

Tegevus 1.3.1: Ühes piirkonnas asuvate hallatavate asutuste koostöö ja ühised protsessid.

Tegevus 1.3.2: Hallatavate asutuste kasutuses oleva kinnisvara riskiasutus vähemate hoonete kasutusel hoidmise eesmärgil (oluline teenuse pakkumine).

Tegevus 1.3.3: Hallatavate asutuste senise struktuuri analüüs avalike teenuste osutamiseks parimal võimalikul viisil.

Tegevus 1.3.4: Hallatavate asutuste IT-tugiteenuse standardiseerimine ja andmesidevõrkude korrastamine ning standardlahenduste kaudu avalike teenuste kättesaadavuse parandamine klubides, raamatukogudes, teenuskeskustes, koolides, lasteaedades.

Tegevus 1.3.5: Parimate rahvusvaheliste praktikate analüüs ja võimalusel nende rakendamine.

Alaeesmärk 1.4: Külaelu ja mittetulunduslik koostegevus on väärtustatud ning külades on loodud hea elukeskkond.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Külaseltside tegevusse kaasatud külade arv (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Baastase fikseeritakse 31.12.2018.	Tõsta taset
Külavanemate arv (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	242	Suurendada külavanemate arvu
Elanike rahulolu oma külavanema tegevusega (regulaarne rahulolu-uuring) (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Esimene uuring 2019, siis fikseeritakse baastase	Sihttase seatakse pärast esimese uuringu läbiviimist
Koguduste arv (Allikas: EELK, 1 kord aastas, 01.01. seisuga)	35	35

Tegevus 1.4.1: Kaasava eelarve rakendamine vallaüleselt.

Tegevus 1.4.2: MTÜ-de toetamise ühtse korra juurutamine.

Tegevus 1.4.3: MTÜ-dele avalike teenuste osutamise delegeerimise põhimõtete väljatöötamine ja nende rakendamine.

Tegevus 1.4.4: Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide (külamajad, -platsid jm) kaardistamine, investeerimisvajaduse väljaselgitamine ja rahastamis põhimõtete väljatöötamine.

Tegevus 1.4.5: Piirkonna ja külade esindamise korra rakendamine.

Tegevus 1.4.6: MTÜ-de ja aktiivsete inimeste tunnustamise konkursside statuutide väljatöötamine ja kehtestamine.

Tegevus 1.4.7: Valla ja koguduste esindajate regulaarsete kohtumiste toimumine ning igal aastal (valla sünnipäeval) palvushommikusöögi toimumine valla esindajate osalusel.

Alaeesmärk 1.5: Vallas elavad tervislikke eluviise väärtustavad aktiivsed inimesed.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Keskmine eluiga (eluaastat) (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	Meestel 75 (2018) Naistel 83 (2018)	Tõsta taset
Tervena elatud aastad (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	Meestel 56 (2018) Naistel 57 (2018)	Tõsta taset
Piisav liikumine (Allikas: Tervise Arengu Instituut, maakonna kohta)	81% (16–74-aastased) (2018)	Hoida taset
Piisav puu- ja köögiviljade söömine (Allikas: Tervise Arengu Instituut, maakonna kohta)	1,4% (15–70-aastased) (2018)	Tõsta taset

Tegevus 1.5.1: Sportimisvõimaluste loomine (olemasolevate spordirajatiste hooldus ja remont, uute rajamise toetamine, spordi- ja liikumisega seotud projektide omaosaluse tasumise toetamine, sh kunstlumevõimekuse ja uisuväljaku rajamise valmiduse loomine).

Tegevus 1.5.2: Terviseradade ja kergliiklusteede arendamine ning hooldamine.

Tegevus 1.5.3: Koostöö jätkamine ja arendamine suuremate rahvaspordisündmuste korraldajatega.

Tegevus 1.5.4: Olemasoleva sporditaristu suuremasse kasutusse andmine.

Tegevus 1.5.5: Teadlikkuse tõstmine vallavalitsuste ja koostööpartnerite korraldatavate teavituskampaaniate ning ürituste kaudu (sh tervisekonverentside korraldamine maakonnas, Tervise Arengu Instituudi üleriigilistes kampaaniates osalemine).

Tegevus 1.5.6: Südamekuu, spordinädala ja teiste suurte liikumisürituste korraldamisele kaasaaitamine vallas ning võimalikult suurele sihtgrupile erinevate liikumisviiside pakkumise toetamine.

Tegevus 1.5.7: Laste ülekaalulisuse ja vähese liikumise probleemile lahenduste leidmine ning vastavate tegevuste käivitamine koostöös maakonna kehalise kasvatuse õpetajate, perearstide ja treeneritega.

Alaeesmärk 1.6: Saaremaa on Eesti kõige turvalisem omavalitsus.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Kuritegevus 1000 elaniku kohta (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	9 kuritegu aastas (2017)	Mitte rohkem kui 9 kuritegu aastas
Liikluses hukkunuid ja vigastatuid 1000 elaniku kohta (Allikas: Maanteeamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	1,4 (2017)	Vähendada 50%

Tuleõnnetustes kannatanute arv (Allikas: Päästeamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	6 (2017)	Vähendada 50%
Hoonetulekahjude arv (Allikas: Päästeamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	31 (2017)	Vähendada 50%

Tegevus 1.6.1: Vägivallavastase ennetustöö parandamine koostöös partneritega.

Tegevus 1.6.2: Regulaarsed kohtumised ja õppused Politsei- ja Piirivalveameti, Päästeameti, Kaitseliidu struktuuriüksuste, vabatahtlike päästjate ja teiste turvalisust tagavate organisatsioonidega ning nende tegevuse toetamine.

Tegevus 1.6.3: Teavitustöö alkoholi ja mõjuainete kahjulikkusest ning tegevused nende kättesaadavuse vähendamiseks.

Tegevus 1.6.4: Merepääste võimekuse loomine.

Tegevus 1.6.5: Valmisoleku loomine ulatuslike looduspõlengute ja merereostuse likvideerimiseks.

Tegevus 1.6.6: Tuletõrje veevõtukohtade olemasolu ja märgistuse tagamine.

Tegevus 1.6.7: Toimiva naabrivalve loomise toetamine.

Tegevus 1.6.8: Ohutusallane teavitustöö koostöös Maanteeameti, Politsei- ja Piirivalveameti ning Päästeametiga erinevatele vanuse- ja sihtrühmadele.

Tegevus 1.6.9: Maakonna siseturvalisuse nõukogu kaudu erinevate sihtrühmadega koostöö tegemine siseturvalisuse ja vastava teadlikkuse tõstmisel.

Alaeesmärk 1.7: Saaremaa vald on avatud partner oma erinevatele sihtrühmadele.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihhtase 2030
Partnerite rahulolu koostöoga (regulaarse uuringu põhjal) (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Esimene uuring 2019, siis fikseeritakse baastase	Määratakse pärast esimese uuringu läbiviimist

Tegevus 1.7.1: Tänapäevaste ning innovaatiliste info- ja kommunikatsioonitehnoloogiliste lahenduste (sh koduleht, sotsiaalmeedia, blogi) kasutamine info edastamisel vallaelanikele ja avalikkusele.

Tegevus 1.7.2: Valla ajalehe väljaandmine.

Tegevus 1.7.3: Sisekommunikatsioonialaste tegevuste elluviimine.

Tegevus 1.7.4: Regulaarsed kohtumised vallakodanike, vallavalitsuse hallatavate asutuste töötajate ja meedia esindajatega.

Tegevus 1.7.5: Noortevolikogu tegevuse toetamine.

Alaeesmärk 1.8: Aktiivne välissuhtlus ning liikmelisus organisatsioonides ja koostöövõrgustikes.

Mõõdik	Baastase 2018	Sihhtase 2030
Aasta jooksul valda külastanud välisdelegatsioonide arv (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas, seisuga 31.12.)	Baastase fikseeritakse 2018. aasta lõpus	Tõsta taset
Väliskoostööprojektide arv (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas, seisuga 31.12.)	Baastase fikseeritakse 2018. lõpus	Tõsta taset
Aasta jooksul toimunud presidendi ja ministrite visiitide (mille raames kohtutakse vallavolikogu ja/või -valitsuse esindajatega) arv (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas, seisuga 31.12.)	Baastase fikseeritakse 2018. lõpus	Tõsta taset

Aasta jooksul toimunud suursaadikute visiitide (mille raames kohtutakse vallavolikogu ja/või -valitsuse esindajatega) arv (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas, seisuga 31.12.)	Baastase fikseeritakse 2018. lõpus	Tõsta taset
--	------------------------------------	-------------

Tegevus 1.8.1: Sõprusomavalitsuste ja saatkondade esindajatega kohtumiste korraldamine ning koostööprojektide elluviimine.

Tegevus 1.8.2: Ratsionaalne ja aktiivne osavõtt katusorganisatsioonide tegevusest.

Tegevus 1.8.3: Valdkondlik koostöö ja kogemuste vahetamine teiste kohalike omavalitsustega.

Arengukava seire ja muutmine

Saaremaa valla arengudokumentide menetlemise korra kohaselt vaatab vallavalitsus valla arengukava üle igal aastal ning täpsustab vajadusel vähemalt nelja eelseisva aasta eesmäärke ja tegevusi.

Saaremaa Vallavalitsuse struktuuriüksused, hallatavad asutused, volikogu komisjonid ning osavalla- ja kogukonnakogud esitavad vallavalitsuse arendus- ja kommunikatsiooni-osakonnale ning rahandusteenistusele ettepanekud valla arengukava muutmiseks igal aastal vastavalt vallavalitsuse antud tähtajale ja suunistele.

Vallavalitsus esitab igal aastal volikogule valla majandusaasta aruande tegevusaruande koosseisus ülevaate valla arengukava täitmisest eelmisel eelarveaastal.

Tegevusaruande koostamiseks esitavad vallavalitsuse struktuuriüksused arendus- ja kommunikatsiooniosakonnale ning rahandusteenistusele andmed valla arengukavas kajastatud tegevuste elluviimise ja raha kasutamise kohta.

Lisa 1: Arengukava koostamises osalejad

Saaremaa valla arengukava 2019–2030 koostamise juhtgrupp (moodustatud Saaremaa Vallavalitsuse 20. märtsi 2018. aasta korraldusega nr 243 „Saaremaa valla arengukava 2019–2030 koostamise korraldamine“):

1. Madis Kallas, vallavanem, juhtgrupi juht;
2. Helle Kahm, abivallavanem, teemagrupi juht;
3. Jüri Linde, abivallavanem, teemagrupi juht;
4. Kairit Lindmäe, abivallavanem, teemagrupi juht;
5. Mart Mäeker, abivallavanem, teemagrupi juht;
6. Marili Niits, abivallavanem, teemagrupi juht;
7. Tiiu Aro, vallavolikogu esimees, Eesti Reformierakonna fraktsiooni esindaja;
8. Aivar Aru, vallavolikogu aseesimees, Eesti Keskerakonna fraktsiooni esindaja;
9. Tambet Kikas, vallavolikogu liige, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni esindaja;
10. Anti Toplaan, vallavolikogu liige, Valimisliidu Saarlane fraktsiooni esindaja;
11. Mart Saarlo, vallavolikogu liige, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna esindaja;
12. Ly Kallas, vallavolikogu arendus- ja kommunikatsioonikomisjoni esimees.

Saaremaa valla arengukava 2019–2030 koostamise teemagrupid (kinnitatud Saaremaa vallavanema 2. aprilli 2018. aasta käskkirjaga nr 44 „Saaremaa valla arengukava 2019–2030 koostamise teemagruppide koosseisude kinnitamine“):

Teemagrupp: juhtimine ja koostöö

1. Madis Kallas, teemagrupi juht, vallavanem;
2. Tiiu Aro, Saaremaa Vallavolikogu esimees;
3. Aivar Aru, Saaremaa Vallavolikogu aseesimees, volikogu ettevõtlus- ja majanduskomisjoni esimees;
4. Raimu Aardam, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu piirkondliku arengu ja külaelu komisjoni esimees, Kihelkonna osavallakogu liige;
5. Anti Toplaan, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu Kuressaare linnakodaniku komisjoni esimees;
6. Andrus Raun, Saaremaa Vallavolikogu liige, Salme osavallakogu juht;
7. Liis Lepik, Saaremaa Vallavalitsuse vallasekretär;
8. Alo Heinsalu, Saaremaa Vallavalitsuse tugiteenuste osakonna juhataja;
9. Karin Närep, Saaremaa Vallavalitsuse arendus- ja kommunikatsiooniosakonna juhataja;
10. Karel Koovisk, Saaremaa Vallavalitsuse järelevalve ja kriisireguleerimise peaspetsialist;
11. Ülle Tänav, Saaremaa Vallavalitsuse sisekontrolör;
12. Eveli Ait, Kihelkonna teenuskeskuse juhataja.

Teemagrupp: haridus ja noorsootöö

1. Helle Kahm, teemagrupi juht, abivallavanem;
2. Raivo Peeters, Saaremaa Vallavalitsuse haridus- ja noorsootöösakonna juhataja;
3. Meelis Kaubi, Saaremaa Vallavalitsuse haridusnõunik;
4. Marii Kõrgesaar, Saaremaa Vallavalitsuse noorsootöö ja huvihariduse spetsialist;
5. Maiu Raun, Saaremaa Vallavalitsuse alusharidusnõunik;
6. Õilme Salumäe, Saaremaa Vallavalitsuse üldharidusnõunik;
7. Helen Vainula, Saaremaa Vallavalitsuse haridus- ja noorsootöösakonna registrispetsialist;

8. Inga Teär, Saaremaa Rajaleidja keskuse juht, Saaremaa Vallavolikogu haridus- ja noorsootöökomisjoni liige;
9. Riina Saar, Pihtla Kooli direktor;
10. Merle Simmer, Lääne-Saare Avatud Noortekeskused juhataja;
11. Tõnu Erin, Kuressaare Vanalinna Kooli direktor, Saaremaa Vallavolikogu haridus- ja noorsootöökomisjoni liige;
12. Tiina Luks, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu sotsiaal- ja tervishoiukomisjoni esimees, haridus- ja noorsootöökomisjoni ning piirkondliku arengu ja külaelu komisjoni liige.

Teemagrupp: kultuur ja sport

1. Helle Kahm, teemagrupi juht, abivallavanem;
2. Käthe Pihlak, Saaremaa Vallavalitsuse spordinõunik;
3. Heli Jalakas, Saaremaa Vallavalitsuse kultuurinõunik;
4. Kalev Kütt, MTÜ Saaremaa Spordiliit juhatuse esimees;
5. Andla Rüütel, SA Orissaare Spordihoone juhataja;
6. Anti Toplaan, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu Kuressaare linnakodaniku komisjoni esimees ning kultuuri- ja spordikomisjoni aseesimees;
7. Krista Lember, Rahvakultuuri Keskuse rahvakultuurispetsialist Saare maakonnas;
8. Aili Salong, Taritu Rahvamaja juhataja;
9. Mari Lepik, MTÜ Sõrvemaa Pärimuse Selts juhatuse liige;
10. Anu Vahter, Saare Maakonna Keskraamatukogu direktor;
11. Merit Karise, Kuressaare Ametikooli õpetaja, Saaremaa Vallavolikogu kultuuri- ja spordikomisjoni liige.

Teemagrupp: sotsiaalne kaitse

1. Kairit Lindmäe, teemagrupi juht, abivallavanem;
2. Piret Pihel, Saaremaa Vallavalitsuse sotsiaalosakonna juhataja;
3. Reelika Murd, Saaremaa Vallavalitsuse sotsiaalteenuste nõunik;
4. Monika Sarapuu, Saaremaa Vallavalitsuse lastekaitsenõunik;
5. Liina Kohu, Saaremaa Vallavalitsuse sotsiaaltoetuste nõunik;
6. Liida Kaare, Sotsiaalkindlustusameti ekspertiisi ja sotsiaalteenuste osakonna erihoolekande talituse juhtumikorraldaja;
7. Tiina Luks, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu sotsiaal- ja tervishoiukomisjoni esimees, haridus- ja noorsootöökomisjoni ning piirkondliku arengu ja külaelu komisjoni liige;
8. Märt Kõlli, SA Kuressaare Haigla juhatuse liige;
9. Anneli Tõru, Saaremaa Vallavalitsuse sotsiaalosakonna projektijuht;
10. Aili Juhkam, MTÜ Saare Maakonna Pensionäride Ühendus juhatuse liige;
11. Inna Teresk, Eesti Töötukassa Saaremaa osakonna juhtivkonsultant;
12. Aina Sepp-Teevet, Orissaare teenuskeskuse sotsiaaltööspetsialist;
13. Veronika Allas, MTÜ Saaremaa Puuetega Inimeste Koda juhataja;
14. Tiiu Aro, Saaremaa Vallavolikogu esimees;
15. Silvi Teesalu, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu sotsiaal- ja tervishoiukomisjoni liige, Orissaare osavallakogu esimees;
16. Kaire Tiik, Pärsama Hooldekodu juhataja;
17. Kaido Kaasik, Valjala osavallakogu esimees, Saaremaa Vallavolikogu arendus- ja kommunikatsioonikomisjoni liige;
18. Meelis Juhandi, Salme osavallakogu aseesimees, Saaremaa Vallavolikogu kultuuri- ja spordikomisjoni liige;
19. Inga Teär, Saaremaa Rajaleidja keskuse juht, Saaremaa Vallavolikogu haridus- ja noorsootöökomisjoni liige.

Teemagrupp: ettevõtluskeskkond ja majandus

1. Marili Niits, teemagrupi juht, abivallavanem;
2. Karin Närep Saaremaa Vallavalitsuse arendus- ja kommunikatsiooniosakonna juhataja;
3. Margit Kõrvits, MTÜ Visit Saaremaa juhatuse liige;
4. Rainer Paenurk, SA Saare Arenduskeskus juhatuse liige;
5. Urmas Treiel, SA Saare Arenduskeskus Lääne-Eesti ettevõtluskonsultant, Saaremaa Ettevõtjate Liidu juhatuse liige;
6. Terje Aus, MTÜ Saarte Koostöökoogu tegevjuht;
7. Anni Hartikainen, Tallinna Tehnikaülikooli Eesti Mereakadeemia Meremajanduse keskuse juhataja;
8. Ingrid Tilts, Saaremaa Vallavalitsuse arendus- ja kommunikatsiooniosakonna projektijuht, Tallinna Tehnikaülikooli Eesti Mereakadeemia Meremajanduse keskuse arenduse peaspetsialist;
9. Villu Vatsfeld, AS-i Saarte Liinid juhatuse esimees;
10. Kaido Kaasik, Tuule Grupi loomakasvatusosakonna juhataja, Valjala osavallakogu esimees, Saaremaa Vallavolikogu arendus- ja kommunikatsioonikomisjoni liige;
11. Koit Kelder, OÜ Põldemulgu juhatuse liige;
12. Margus Puust, Saaremaa Ettevõtjate Liidu juhatuse liige;
13. Urmas Pau, Saaremaa Ettevõtjate Liidu juhatuse liige.

Teemagrupp: taristu ja keskkond

1. Jüri Linde, teemagrupi juht, abivallavanem;
2. Mart Mäeker, teemagrupi juht, abivallavanem;
3. Bert Holm, Saaremaa Vallavalitsuse keskkonnaosakonna juhataja;
4. Rein Kallas, Saaremaa Vallavalitsuse ehitus- ja planeeringuosakonna juhataja;
5. Mikk Tuisk, Saaremaa Vallavalitsuse majandus- ja haldusosakonna juhataja;
6. Liis Koppel, Saaremaa Vallavalitsuse vallaarhitekt;
7. Madis Pihel, Saaremaa Vallavalitsuse ehitusinsener;
8. Jaanus Tamkivi, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu rahanduskomisjoni esimees;
9. Mihkel Undrest, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu ehitus- ja keskkonnakomisjoni esimees ning piirkondliku arengu ja külaelu komisjoni liige;
10. Ludvik Mõtsep, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu ehitus- ja keskkonnakomisjoni aseesimees;
11. Tambet Kikas, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu Kuressaare linnakodaniku komisjoni aseesimees ja rahanduskomisjoni liige;
12. Mart Saarso, Saaremaa Vallavolikogu liige, volikogu ettevõtlus- ja majanduskomisjoni ning arendus- ja kommunikatsioonikomisjoni liige;
13. Ain Saaremäel, AS-i Kuressaare Veevärk juhatuse liige;
14. Jaan Mehik, AS-i Kuressaare Soojus juhatuse liige;
15. Urmas Treiel, SA Saare Arenduskeskus Lääne-Eesti ettevõtluskonsultant, Saaremaa Ettevõtjate Liidu juhatuse liige.